YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN
TUOMIO (ensimmäinen jaosto)
17 päivänä joulukuuta 1991*

Asiassa T-6/89,

Enichem Anic SpA, italialainen yhtiö, Palermo (Italia), edustajinaan asianajajat G. Guarino ja M. Siragusa, Rooma, G. Arcidiacono, Milano, ja Giuseppe Scassellati Sforzolini, Bologna, prosessiosoite Luxemburgissa Arendt ja Harlesin toimisto, 4 avenue Marie-Thérèse,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään johtava oikeudellinen neuvonantaja A. McClellan ja oikeudellinen neuvonantaja G. Marenco, prosessiosoite Luxemburgissa oikeudellisen yksikön edustajan R. Hayderin toimisto, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

jossa pyydetään kumoamaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelystä 23 päivänä huhtikuuta 1986 tehty komission päätös (IV/31.149 - Polypropeeni, EYVL L 230, s. 1),

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. L. Cruz Vilaça sekä tuomarit R. Schintgen, D. A. O. Edward, H. Kirschner ja K. Lenaerts,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

julkisasiamies: B. Vesterdorf,
kirjaaja: H. Jung,

ottaen huomioon kirjallisen käsittelyn sekä 10.–15.12.1990 pidetyn suullisen käsittelyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 10.7.1991 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Asia koskee komission päätöstä asettaa viidelletoista polypropeenin tuottajalle sakko ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Kanteen kohteena oleva päätös (jäljempänä päätös) koskee polypropeenia, joka on yksi tärkeimmistä lämpömuovautuvista raakapolymeereista. Polypropeenin tuottajat myyvät sitä jalostajille, jotka muuntavat sen valmiiksi tuotteiksi tai puolivalmisteiksi. Polypropeenin suurimpien tuottajien tarjoama valikoima käsittää yli sata erilaista laatua, jotka on tarkoitettu hyvin suureen määrään lopullisia käyttötarkoituksia. Polypropeenin keskeisimmät peruslaadut ovat raffia, homopolymeeri ruiskupuristukseen, sekapolymeeri ruiskupuristukseen, high-impact sekapolymeeri sekä filmi. Yritykset, joille päätös on osoitettu, ovat kaikki merkittäviä petrokemiallisten tuotteiden valmistajia.

2 Tuotteet Länsi-Euroopan polypropeenimarkkinoille tuotetaan lähes yksinomaan Eurooppaan sijoittautuneissa tuotantoyksiköissä. Ennen vuotta 1977 markkinoille toi tuotteita kymmenen tuottajaa, nimittäin Montedison (sittemmin Montepolimeri SpA, nykyisin Montedipe SpA), Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc ja Shell International Chemical Company Ltd (jäljempänä neljä suurta), joiden osuus markkinoista oli yhteensä 64 prosenttia, sekä Enichem Anic SpA Italiassa, Rhône-Poulenc SA Ranskassa, Alcudia Espanjassa, Chemische Werke Hüls ja BASF AG Saksassa sekä itävaltalainen

Chemie Linz AG. Montedisonilla olleiden patenttien lakkaamisen jälkeen vuonna 1977 ilmestyi läntiseen Eurooppaan seitsemän uutta tuottajaa: Amoco ja Hercules Chemicals NV Belgiaan, ATO Chimie SA ja Solvay & Cie SA Ranskaan, SIR Italiaan, DSM NV Alankomaihin ja Taqsa Espanjaan. Norjalainen tuottaja Saga Petrokjemi AS & Cie aloitti toimintansa vuoden 1978 puolivälissä ja Petrofina SA vuonna 1980. Näiden uusien tuottajien, joiden nimellistuotanto oli noin 480 000 tonnia, ilmaantuminen lisäsi huomattavasti läntisen Euroopan tuotantokapasiteettia, jota vastaavaa kysynnän kasvua ei kuitenkaan ollut useaan vuoteen, mistä oli seurauksena tuotantokapasiteetin heikko käyttöaste, joka kuitenkin vuodesta 1977 vuoteen 1983 nousi 60 prosentista 90 prosenttiin. Päätöksen mukaan vuodesta 1982 alkaen tarjonta ja kysyntä olivat suurin piirtein tasapainossa. Eninpänä osana viiteajanjaksoa (1977–1983) polypropeenimarkkinoille oli kuitenkin ominaista heikko kannattavuus tai huomattavat tappiot, jotka johtuivat erityisesti kiinteiden kustannusten osuudesta sekä raaka-aineen, eli propeenin, hinnannoususta. Päätöksen mukaan (8 kohta) vuonna 1983 Montepolimeri SpA:lla oli 18 prosentin osuus Euroopan polypropeenimarkkinoista, Imperial Chemical Industries plc:llä, Shell International Chemical Companylla ja Hoechst AG:lla 11 prosenttia kullakin, Hercules Chemicals NV:llä hieman alle 6 prosenttia, ATO Chimie SA:lla, BASF AG:lla, DSM NV:llä, Chemische Werke Hülsilla, Chemie Linz AG:lla, Solvay &Cie SA:lla ja Saga Petrokjemi AS & Cie:lla 3–5 prosenttia kullakin ja Petrofina SA:lla noin 2 prosenttia. Päätöksen mukaan polypropeenikauppa jäsenvaltioiden välillä oli huomattavaa, koska kaikki silloin yhteisössä toimivat tuottajat myivät melkein kaikkiin jäsenvaltioihin.

3 Enichem Anic SpA (jäljempänä Anic) oli yksi jo vuonna 1977 markkinoilla olleista tuottajista. Se oli Länsi-Euroopan markkinoilla keskisuuri tuottaja, jonka markkinaosuus oli noin 2,7–4,2 prosenttia. Se vetäytyi markkinoilta keväällä 1983 luovutettuaan polypropeenituotantonsa Montepolimeri SpA:lle lokakuun 1982 lopussa.

4 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6.2.1962 annetun perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäisen täytäntöönpanoasetuksen N:o 17 14 artiklan 3 kohdan mukaisesti (EYVL 1962, N:o 13, s. 204, jäljempänä asetus N:o 17), suorittivat 13. ja 14.10.1983 samanaikaisen tarkastuksen seuraavissa yrityksissä, jotka tuottivat polypropeenia yhteisön markkinoille:

- ATO Chimie SA, nykyisin Atochem (jäljempänä ATO),

- BASF AG (jäljempänä BASF),

- DSM NV (jäljempänä DSM),
- Hercules Chemicals NV (jäljempänä Hercules),
- Hoechst AG (jäljempänä Hoechst),
- Chemische Werke Hüls (jäljempänä Hüls),
- Imperial Chemical Industries plc (jäljempänä ICI),
- Montepolimeri SpA, nykyisin Montedipe (jäljempänä Monte),
- Shell International Chemical Company Ltd (jäljempänä Shell),
- Solvay & Cie SA (jäljempänä Solvay),
- BP Chimie (jäljempänä BP).

Tarkastusta ei tehty Rhône-Poulenc SA:n (jäljempänä Rhône-Poulenc) eikä Enichem Anic SpA:n tiloihin.

5 Tarkastusten seurauksena komissio esitti asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaiset tietojensaantipyynnöt (jäljempänä tietojensaantipyynnöt) edellä mainittujen yritysten lisäksi myös seuraaville yrityksille:

- Amoco,
- Chemie Linz AG (jäljempänä Linz),
- Saga Petrokjemi AS & Cie, joka nykyisin on osa Statoilia (jäljempänä Statoil),
- Petrofina SA (jäljempänä Petrofina),
- Enichem Anic SpA (jäljempänä Anic).

Itävaltalainen yritys Linz kiisti komission toimivallan ja kieltäytyi vastaamasta tietojensaantipyyntöön. Edellä mainitun asetuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaisesti komission virkamiehet suorittivat seuraavaksi tarkastukset Anicin ja Saga Petrochemicals UK Ltd:n, joka on Sagan englantilainen tytäryhtiö,

tiloissa, sekä Linzin myyntipaikoissa Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Saksassa. Rhône-Poulencille ei esitetty tietojensaantipyyntöä.

6 Tarkastusten sekä tietojensaantipyyntöjen seurauksena saatujen tietojen perusteella komissio päätteli, että vuodesta 1977 vuoteen 1983 kyseiset tuottajat olivat ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisesti useilla hinta-aloitteilla säännöllisesti vahvistaneet tavoitehinnat ja kehittäneet myytyjen määrien vuosittaisen tarkkailujärjestelmän jakaakseen käytettävissä olevat markkinat keskenään sovittujen tonnimäärien tai prosenttiosuuksien mukaan. Tämän vuoksi komissio päätti 30.4.1984 aloittaa asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun menettelyn ja lähetti toukokuun 1984 aikana kirjalliset väitetiedoksiannot edellä mainituille yrityksille, lukuun ottamatta Anicia ja Rhône-Poulencia. Vastaanottajat vastasivat niihin kirjallisesti.

7 Komission nimittämä kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja kutsui 24.10.1984 koolle väitetiedoksiannon vastaanottajien oikeudelliset neuvonantajat, jotta sovittaisiin tietyistä hallinnolliseen menettelyyn kuuluvaa kuulemismenettelyä, jonka piti alkaa 12.11.1984, koskevista järjestelyistä. Komissio ilmoitti tässä kokouksessa yritysten vastauksissaan väitetiedoksiantoon esittämien väitteiden seurauksena, että se toimittaa yrityksille välittömästi lisää tietoa niiden tietojen lisäksi, joita yrityksillä jo oli hinta-aloitteiden täytäntöönpanosta. Komissio lähetti yritysten oikeudellisille neuvonantajille 31.10.1984 suuren määrän asiakirjoja, jotka sisälsivät jäljennöksiä tuottajien myyntitoimistoilleen antamista hintoja koskevista ohjeista, sekä yhteenvetotaulukoita asiakirjoista. Taatakseen liikesalaisuuden säilymisen komissio toimitti lähetyksen tietyillä ehdoilla; erityisesti mainittiin, ettei asiakirjoja saa saattaa yritysten kaupallisten yksiköiden tietoon. Useiden yritysten asianajajat kieltäytyivät hyväksymästä ehtoja ja palauttivat asiakirjat ennen kuulemista.

8 Väitetiedoksiantoon annetuista kirjallisista vastauksista saatujen tietojen perusteella komissio päätti ulottaa menettelyn koskemaan myös Anicia ja Rhône-Poulencia. Tämän vuoksi se toimitti niille 25.10.1984 samanlaisen väitetiedoksiannon kuin viidelletoista muulle yritykselle.

9 Ensimmäinen kuuleminen järjestettiin 12.–20.11.1984. Sen aikana kuultiin kaikkia muita yrityksiä paitsi Shelliä (joka kieltäytyi osallistumasta kuulemiseen), Anicia, ICI:tä sekä Rhône-Poulencia (joilla ei mielestään ollut ollut riittävää mahdollisuutta valmistautua).

10 Kuulemisen yhteydessä useat yritykset kieltäytyivät keskustelemasta seikoista, joita käsiteltiin niille 31.10.1984 lähetetyissä asiakirjoissa ja väittivät, että komissio oli kokonaan muuttanut perustelujensa suuntautumista ja että niille oli vähintään annettava mahdollisuus esittää kirjallisia huomautuksia. Toiset yritykset väittivät, että niillä ei ollut ollut tarpeeksi aikaa kyseisten asiakirjojen tutkimiseen ennen kuulemista. BASF:n, DSM:n, Herculesin, Hoechstin, ICI:n, Linzin, Monten, Petrofinan ja Solvayn asianajajat lähettivät komissiolle 28.11.1984 yhteisen kirjeen asiasta. Hüls ilmoitti 4.12.1984 lähettämällään kirjeellä jakavansa tämän näkökannan.

11 Tämän vuoksi komissio lähetti 29.3.1985 yrityksille uusia asiakirjoja, jotka koskivat yritysten myyntitoimistoilleen antamia hintoja koskevia ohjeita, niiden mukana hintoja koskevia taulukoita sekä yhteenvedon todisteista, jotka koskivat niitä hinta-aloitteita, joista asiakirjoja oli saatavilla. Komissio pyysi yrityksiä vastaamaan tähän sekä kirjallisesti että toisessa kuulemisessa ja tarkensi poistavansa alunperin asetetut rajoitukset, jotka koskivat tietojen antamista kaupallisille yksiköille.

12 Toisella samana päivänä lähettämällään kirjeellä komissio vastasi asianajajien esittämiin väitteisiin, joiden mukaan komissio ei ollut esittänyt tarkkaa oikeudellista määritelmää yritysten välisestä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetusta järjestelystä, ja pyysi yrityksiä esittämään kirjalliset ja suulliset huomautuksensa.

13 Toinen kuuleminen järjestettiin 8.–11.7.1985 sekä 25.7.1985. Anic, ICI ja Rhône-Poulenc esittivät sen yhteydessä huomautuksensa ja muut yritykset (Shelliä lukuun ottamatta) kommentoivat komission kahdessa 29.3.1985 päivätyssä kirjeessä käsiteltyjä seikkoja.

14 Alustava kuulemispöytäkirja sekä tarpeelliset asiakirjat toimitettiin kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevälle neuvoa-antavalle komitealle (jäljempänä neuvoa-antava komitea) 19.11.1985 ja lähetettiin yrityksille 25.11.1985. Neuvoa-antava komitea esitti kantansa 170:nnessä kokouksessaan 5. ja 6.12.1985.

15 Menettelyn lopuksi komissio teki kiistan kohteena olevan päätöksen 23.4.1986, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Anic SpA, ATO Chemie SA (nykyisin Atochem), BASF AG, DSM NV, Hercules Chemicals NV, Hoechst AG, Chemische Werke Hüls (nykyisin Hüls AG), ICI plc, Chemische Werke Linz, Montepolimeri SpA (nykyisin Montedipe), Petrofina SA, Rhône-Poulenc SA, Shell International Chemical Co. Ltd, Solvay & Cie ja Saga Petrokjemi AS & Cie (kuuluu nykyisin Statoiliin) ovat rikkoneet ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan määräyksiä osallistumalla:

- Anic vuoden 1977 marraskuusta vuoden 1982 loppuun tai 1983 alkuun;

- Rhône-Poulenc vuoden 1977 marraskuusta vuoden 1980 loppuun;

- Petrofina ainakin vuodesta 1980 vuoden 1983 marraskuuhun;

- Hoechst, ICI, Montepolimeri ja Shell vuoden 1977 puolivälistä ainakin vuoden 1983 marraskuuhun;

- Hercules, Linz, Saga ja Solvay vuoden 1977 marraskuusta ainakin vuoden 1983 marraskuuhun;

- ATO ainakin vuodesta 1978 ainakin vuoden 1983 marraskuuhun;

- BASF, DSM ja Hüls vuoden 1977 ja vuoden 1979 väliltä ainakin marraskuuhun 1983,

vuoden 1977 puolivälissä tehtyyn sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jonka yhteydessä polypropeenia yhteismarkkinoiden alueelle toimittavat tuottajat:

a) ovat ottaneet yhteyttä toisiinsa ja tavanneet säännöllisesti (vuoden 1981 alusta kahdesti kuukaudessa) salaisissa kokouksissa käsitelläkseen ja määrittääkseen kaupallista politiikkaansa;

b) ovat asettaneet toistuvasti 'tavoitehintoja' (tai vähimmäishintoja) tuotteen myynnissä kaikissa yhteisön jäsenvaltioissa;

c) ovat sopineet erilaisista toimenpiteistä tavoitehintojen soveltamisen helpottamiseksi, mukaan lukien (pääasiassa) väliaikaiset tuotantorajoitukset, yksityiskohtaisten tietojen vaihto toimituksista, paikallisten kokousten järjestäminen ja vuoden 1982 lopusta alkaen 'account management' -järjestely, jonka tarkoituksena on soveltaa hinnankorotuksia yksittäisiin asiakkaisiin;

d) ovat toteuttaneet samanaikaisia hinnankorotuksia soveltamalla edellä mainittuja tavoitteita;

e) ovat jakaneet markkinat osoittamalla jokaiselle tuottajalle vuosittaisen myyntitavoitteen tai -kiintiön (1979, 1980 ja ainakin osan vuodesta 1983) tai kyseistä vuotta koskevan lopullisen sopimuksen puuttuessa velvoittaneet tuottajat rajoittamaan kuukausittaista myyntiään viittaamalla aiempaan kauteen (1981, 1982).

2 artikla

Edellä 1 artiklassa mainitut yritykset määrätään lopettamaan edellä mainittu rikkominen (mikäli ne eivät jo ole niin tehneet) ja pidättäytymään vastaisuudessa polypropeenialalla kaikista sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joilla voisi olla samoja tai samankaltaisia tavoitteita, mukaan lukien sellaisten tavanomaisesti liikesalaisuuksina pidettyjen tietojen vaihtaminen, joiden perusteella osanottajat saisivat suoraa tai epäsuoraa tietoa muiden yksittäisten tuottajien tuotannosta, toimituksista, varastojen tasosta, myyntihinnoista, investointikuluista tai -suunnitelmista tai jotka mahdollistaisivat niille nimenomaisten tai hiljaisten sopimusten täytäntöönpanon tai yhdenmukaistetun menettelytavan, joka koskee hintoja tai markkinoiden jakamista yhteisössä. Kaikkia yleistä tiedonvaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin tuottajat osallistuvat (kuten Fides), on hoidettava siten, että niissä ei ole tietoja, joista voidaan tunnistaa tiettyjen tuottajien toiminta, ja yritysten on pidättäydyttävä erityisesti sellaisesta ylimääräisestä keskinäisestä tiedonvaihdosta, jolla on merkitystä kilpailun kannalta ja jota järjestelmä ei kata.

3 artikla

Yrityksille, joille tämä päätös on osoitettu, asetetaan 1 artiklassa todetun rikkomisen seurauksena seuraavat sakot:

i) Anic SpA, sakkoa 750 000 ecua, joka vastaa 1 103 692 500 Italian liiraa (ITL);

ii) Atochem, sakkoa 1 750 000 ecua, joka vastaa 11 9733 25 Ranskan frangia (FRF);

iii) BASF AG, sakkoa 2 500 000 ecua, joka vastaa 5 362 225 Saksan markkaa (DEM);

iv) DSM NV, sakkoa 2 750 000 ecua, joka vastaa 6 657 640 Alankomaiden guldenia (NLG);

v) Hercules Chemicals NV, sakkoa 2 750 000 ecua, joka vastaa 120 569 620 Belgian frangia (BEF);

vi) Hoechst AG, sakkoa 9 000 000 ecua, joka vastaa 19 304 010 DEM;

vii) Hüls AG, sakkoa 2 750 000 ecua, joka vastaa 5 898 447,50 DEM;

viii) ICI plc, sakkoa 10 000 000 ecua, joka vastaa 6 447 970 Englannin puntaa (GBP);

ix) Chemische Werke Linz, sakkoa 1 000 000 ecua, joka vastaa 1 471 590 000 ITL;

x) Montedipe, sakkoa 11 000 000 ecua, joka vastaa 16 187 490 000 ITL;

xi) Petrofina SA, sakkoa 600 000 ecua, joka vastaa 26 306 100 BEF;

xii) Rhône-Poulenc SA, sakkoa 500 000 ecua, joka vastaa 3 420 950 FRF;

xiii) Shell International Chemical Co. Ltd, sakkoa 9 000 000 ecua, joka vastaa 5 803 173 GBP;

xiv) Solvay & Cie, sakkoa 2 500 000 ecua, joka vastaa 109 608 750 BEF;

xv) Statoil, Den Norske Stats Oljeselskap AS (johon Saga Petrokjemi nykyisin kuuluu), sakkoa 1 000 000 ecua, joka vastaa 644 797 GBP.

4 ja 5 artikla

– –"

16 Lopullinen kuulemispöytäkirja, joka sisälsi yritysten pyytämät korjaukset, lisäykset ja poistot teksteihin, lähetettiin niille 8.7.1986.

Menettely

17 Tällainen oli tilanne, kun kantaja nosti tämän kanteen yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon 31.7.1986 jättämällään kannekirjelmällä, jossa vaaditaan päätöksen kumoamista. Kolmetoista päätöksen neljästätoista muusta vastaanottajasta nosti myös kanteen päätöksen kumoamiseksi (asiat T-1/89–T-4/89 ja T-7/89–T-15/89).

18 Asian kirjallinen käsittely tapahtui kokonaisuudessaan yhteisöjen tuomioistuimessa.

19 Yhteisöjen tuomioistuin palautti tämän asian sekä muut kolmetoista asiaa 15.11.1989 antamallaan määräyksellä Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustamisesta 24.10.1988 tehdyn neuvoston päätöksen (jäljempänä 24.10.1988 tehty neuvoston päätös) 14 artiklan nojalla Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen.

20 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti nimesi 24.10.1988 tehdyn neuvoston päätöksen 2 artiklan 3 kohdan mukaisesti julkisasiamiehen.

21 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaaja kutsui 3.5.1990 päivätyllä kirjeellään asianosaiset epävirallisen kokoukseen sopiakseen suullisen käsittelyn järjestelyistä. Kokous pidettiin 28.6.1990.

22 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaaja pyysi 9.7.1990 päivätyllä kirjeellään asianosaisia esittämään huomautuksensa asioiden T-1/89–T-4/89 ja T-6/89–T-15/89 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Yksikään asianosaisista ei vastustanut tätä.

23 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin yhdisti 25.9.1990 antamallaan määräyksellä edellä mainitut asiat suullista käsittelyä varten yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 43 artiklan mukaisesti, sillä perusteella, että

ne liittyivät toisiinsa. Kyseistä artiklaa sovellettiin 24.10.1988 tehdyn neuvoston päätöksen 11 artiklan kolmannen kohdan mukaan soveltuvin osin myös menettelyyn yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

24 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ratkaisi 15.11.1990 antamallaan määräyksellä kantajien asioissa T-2/89, T-3/89, T-9/89, T-11/89, T-12/89 ja T-13/89 esittämät pyynnöt luottamuksellisesta käsittelystä ja hyväksyi ne osittain.

25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 9.10.–29.11.1990 jätetyissä kirjeissään asianosaiset vastasivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaajan niille 19.7.1990 päivätyssä kirjeessä esittämiin kysymyksiin.

26 Kysymyksiin saatujen vastausten sekä esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella ja julkisasiamiehen kuulemisen jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti aloittaa suullisen käsittelyn ilman alustavia tutkintatoimia.

27 Asianosaisten suulliset lausumat sekä vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin kuultiin 10.–15.12.1990 pidetyssä istunnossa.

28 Julkisasiamiehen esittämä ratkaisuehdotus kuultiin 10.7.1991 pidetyssä istunnossa.

Asianosaisten vaatimukset

29 Enichem Anic -yhtiö vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta:

1) kumoamaan kokonaan tai osittain komission 23.4.1986 tekemän päätöksen (IV/31.149 – Polypropeeni) siltä osin kuin se koskee kantajaa;

2) toissijaisesti kumoamaan päätöksen sakon määräämisestä kantajalle tai alentamaan sakon määrää ja

3) määräämään kantajan oikeudenkäyntikulut komission maksettaviksi.

Komissio puolestaan vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta:

- hylkäämään kanteen ja

- määräämään oikeudenkäyntikulut kantajan maksettaviksi.

Pääasia

30 Ensiksi on tutkittava kantajan esittämät väitteet, jotka koskevat kantajalle kuuluvan puolustautumisoikeuden rikkomista, koska kantajan mukaan 1) komissio ei ole väitetiedoksiannossaan maininnut kaikkia niitä kilpailunrajoituksia, joihin se on kuitenkin katsonut kantajan syyllistyneen ja on näin katsonut kantajan olevan kollektiivisessa vastuussa, 2) lopullista kuulemispöytäkirjaa ei toimitettu komission eikä neuvoa-antavan komitean jäsenille, 3) kantajalle ei ole toimitettu kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomusta ja 4) komissio ei ole ottanut huomioon kantajan erityistä asemaa hallinnollisessa menettelyssä; toiseksi on tutkittava rikkomisen toteennäyttämistä koskevat väitteet, jotka koskevat toisaalta 1) komission suorittamaa tosiseikkojen määrittämistä ja toisaalta 2) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamista näihin tosiseikkoihin, joiden osalta A) komissio ei ole asianmukaisesti luonnehtinut oikeudellisesti rikkomista, B) komissio ei ole asianmukaisesti arvioinut sen kilpailua rajoittavia vaikutuksia ja C) komissio ei ole asianmukaisesti arvioinut sen vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan; kolmanneksi on tutkittava väitteet, jotka koskevat rikkomisen lukemista kantajan syyksi; neljänneksi on tutkittava väitteet, jotka koskevat päätöksen perusteluja; viidenneksi on tutkittava sakon määräämistä koskevat väitteet, joiden mukaan määrätty sakko 1) koskee osittain niin vanhoja tapahtumia, että sakkoa ei ajan kulumisen vuoksi olisi enää saanut määrätä ja se on lisäksi suhteeton niin 2) väitetyn rikkomisen keston kuin 3) sen vakavuuden kannalta.

Puolustautumisoikeudet

1. *Uudet väitteet ja kollektiivinen vastuu*

31 Kantaja väittää, että komissio on päätöksessään esittänyt sitä vastaan sellaisia väitteitä, joita ei ollut esitetty väitetiedoksiannossa, erityisesti päätöksen 1 artiklan c kohdassa esitetyt väitteet. Kantajan mukaan ei ole sallittua, kuten komissio pyrkii tekemään, pitää kantajaa vastuussa kartelliin osallistumisesta

yleensä ja tämän vuoksi ulottaa vastuu epäsuorasti käyttäytymiseen, josta kartelli ilmeni, kun tämä ei ole suoraan luettavissa kantajan syyksi. Tämän vuoksi kantajaa ei sen mukaan voida pitää vastuussa päätöksen 1 artiklan c kohdassa kuvatusta käyttäytymisestä, joka komission oman kannan mukaan ei ole suoraan luettavissa kantajan syyksi.

32 Tämän vuoksi kantajalle asetettu vastuu ei ole sen osalta esitetyn näytön mukainen eikä väitetiedoksiannossa esitettyjen väitteiden mukainen, vaikka otettaisiin huomioon väitetiedoksiannon yleinen osa, koska yleisen osan, jonka tarkoitus on kuvata yleisesti tilannetta, jossa jokainen yritys toimi, ei voida katsoa olevan erityisesti Anicille osoitettu, kuin silloin kun tämä mainitaan siinä nimenomaisesti, lukuun ottamatta katkelmia, jotka koskevat ainoastaan muita tuottajia.

33 Kantaja lisää, että komission vastaväitteistä huolimatta päätöksessä esitetään ja oletetaan, että Anic on osallistunut kaikkiin 1 artiklassa kuvattuihin toimiin samassa määrin kuin muut yritykset, joita asia koskee.

34 Komissio huomauttaa, että väite perustuu päätöksen 1 artiklan tahallisen väärään tulkintaan. Komissio ei kyseisessä määräyksessä ole väittänyt kantajan osallistuneen kaikkiin siinä tarkoitettuihin toimiin, vaan että tämä on osallistunut polypropeenin tuottajien väliseen kartelliin, joka käytännössä toteutui näinä toimina. Päätöksessä luetaan kantajan syyksi, kuten myös muiden yritysten, yksittäisten rikkomisten kokonaisuuden sijaan yksi ainoa rikkominen, nimittäin osallistuminen yritysten välisen sopimuksen tekemiseen sekä yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden tarkoituksena oli polypropeenin hintojen tukeminen, joka toteutui erilaisin toimenpitein, jotka yhdessä kuitenkin muodostavat yhden rikkomisen.

35 Komission mukaan, kun osallistuminen kartelliin on todettu, ei siitä seuraava vastuu voi koskea kuin kartellia kokonaisuudessaan. Komission mukaan kartelliin osallistuneen yrityksen vastuu ei ole riippuvainen sen todellisesta osallistumisesta jokaiseen yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi toteutettuun yksittäiseen toimeen. Tämän vuoksi komissio arvioi tarpeettomaksi 1 artiklassa määrittää jokaisen yrityksen kartelliin osallistumisen keston lisäksi sen todellisen osallistumisen asteen kartellin täytäntöönpanemiseksi tehtyihin eri hinta-aloitteisiin.

36 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että päätöksen 1 artiklan c kohdassa esitetyt väitteet on kaikki esitetty myös joko yleisessä tai erityisessä väitetiedoksiannossa. Väliaikaiset tuotannonrajoitukset esitetään yleisen

väitetiedoksiannon 67 ja 79 kohdassa, toimituksia koskevien yksityiskohtaisten tietojen vaihto sen 97 ja 101 kohdassa, paikallisiin kokouksiin osallistuminen erityisen väitetiedoksiannon 2 kohdan b alakohdassa ja account management -järjestelmä yleisen väitetiedoksiannon 85–89 kohdassa.

37 On todettava, että yleisen väitetiedoksiannon sisältöä voidaan käyttää erikseen jokaista sen vastaanottajaa vastaan, kantaja mukaan lukien, mikäli väitetiedoksiannossa tai erityisessä väitetiedoksiannossa ei erityisesti esitetä toisin. Tässä tapauksessa on kuitenkin todettava, ettei tilanne ole sellainen kantajan osalta.

38 Lisäksi voidaan todeta, että yleisen väitetiedoksiannon tekstissä itsessään – erityisesti 1 ja 5 kohdassa – esitetään, että väitetiedoksiannon vastaanottajayrityksiä kokonaisuudessaan syytetään kaikesta siinä kuvatusta toiminnasta.

39 Tästä seuraa, että päätöksen 1 artiklan c kohdassa esitetyt väitteet on asianmukaisesti annettu kantajalle tiedoksi ja etteivät ne tämän vuoksi ole uusia väitteitä.

40 Kysymys siitä, onko komissio esittänyt nämä väitteet kantajan osalta myös päätöksessä ja, mikäli näin on, onko se oikeudellisesti riittävällä tavalla toteennäyttänyt väitteitä tukevien tosiseikkojen toteamisen, liittyy ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tarkasteluun siitä, onko rikkomisen toteaminen perusteltua. Sama koskee myös kantajan väitettä, joka koskee päätöksessä sen syyksi luettua kollektiivista vastuuta.

2. *Kuulemispöytäkirjan toimittamatta jättäminen*

41 Kantajan mukaan se, että neuvoa-antavan komitean jäsenillä tai komission kilpailuasioista vastaavalla jäsenellä tai muilla jäsenillä ei ole ollut käytettävissään lopullista kuulemispöytäkirjaa ennen lausunnon antamista, on menettelyvirhe.

42 Komissio korostaa, että neuvoa-antavan komitean jäsenillä ja komission jäsenillä on ollut käytettävissään väliaikainen kuulemispöytäkirja, josta lopullisen kuulemispöytäkirjan teksti ei merkittävästi poikennut.

43 Komissio lisää, ettei se ole velvollinen toimittamaan pöytäkirjaa neuvoa-antavan komitean jäsenille ja että joka tapauksessa kuulemistilaisuuksiin osallistui jäsenvaltioiden edustajia, lukuun ottamatta Kreikan ja Luxemburgin

edustajia, jotka eivät osallistuneet komission järjestämään toiseen kuulemistilaisuuteen. Tämän vuoksi komission mukaan pöytäkirjat toimivat ainoastaan neuvoa-antavan komitean jäsenten muistin helpottamiseksi. Komission jäsenillä puolestaan oli käytettävissään väliaikainen pöytäkirja sekä yritysten esittämät huomautukset siitä.

44 Komissio esittää lisäksi, että koska komission jäsenet ja neuvoa-antavan komitean jäsenet pystyivät antamaan lausuntonsa tietoisina kaikista asiaan vaikuttavista seikoista, ei päätös olisi ollut erilainen, jos väitettyä sääntöjenvastaisuutta ei olisi ollut, ja että se tämän vuoksi on toisarvoista (asia 30/78, Distillers Company v. komissio, tuomio 10.7.1980, Kok. 1980, s. 2229, 26 kohta, julkisasiamiehen ratkaisuehdotus s. 2290).

45 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, etteä neuvoa-antavalle komitealle ja komissiolle toimitetun kuulemispöytäkirjan väliaikaisuus voi olla hallinnollisessa menettelyssä menettelyvirhe, jonka vuoksi kyseisen menettelyn päätteeksi tehty päätös on katsottava lainvastaiseksi, ainoastaan siinä tapauksessa, että kyseinen teksti on laadittu niin, että se johtaa vastaanottajansa jonkin olennaisen seikan osalta harhaan (asia 44/69, Buchler v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 733, 17 kohta).

46 Komissiolle toimitetun pöytäkirjan osalta on todettava, että komissio on saanut väliaikaisen pöytäkirjan mukana yritysten pöytäkirjasta tekemät huomautukset, ja tämän vuoksi on katsottava komission jäsenten saaneen tietoonsa kaiken olennaisen tiedon ennen päätöksentekoa.

47 Neuvoa-antavalle komitealle toimitetun väliaikaisen pöytäkirjan osalta on todettava, että kantaja ei ole esittänyt, miltä osin kyseisessä pöytäkirjassa ei ole tallennettu kuulemistilaisuuden sisältöä luotettavasti ja asianmukaisesti, ja ettei se täten ole osoittanut, että kyseinen teksti olisi laadittu neuvoa-antavan komitean jäseniä joltain merkittävältä osalta harhaanjohtavalla tavalla.

48 Tästä seuraa, että väite on hylättävä.

3. *Kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomuksen toimittamatta jättäminen*

49 Kantajan mukaan puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että sen olisi pitänyt saada tietoonsa kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonanta-

jan kanta, joka tämän on toimenkuvansa mukaan esitettävä kilpailuasioista vastaavalle pääjohtajalle.

50 Komission mukaan kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kilpailuasioista vastaavalle pääjohtajalle osoittama kertomus on komission virkamiehen laatima kertomus, joka tavanomaisesti esitetään suullisesti, ja se kuuluu komission sisäiseen päätöksentekomenettelyyn, eikä sitä tämän vuoksi voida toimittaa yrityksille.

51 Lisäksi komissio esittää, ettei kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtäviä koskevissa säännöksissä edellytetä tämän kertomuksen julkistamista.

52 Lopuksi komissio korostaa, että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan suoruus ja riippumattomuus vaarantuisivat, jos tämä ei voisi esittää kantaansa luottamuksellisesti. Tämän vahvistaa komission mukaan yhteisöjen tuomioistuimen 11.12.1986 antama määräys (asia 212/86 R, ICI v. komissio, 5–8 kohta; ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa), jonka mukaan yhteisöjen tuomioistuimen ei tule ottaa kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomusta huomioon suorittamassaan valvonnassa.

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että puolustautumisoikeudet eivät edellytä, että yrityksillä, joita ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukainen menettely koskee, olisi tilaisuus esittää näkemyksensä kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomuksesta, joka on kokonaan komission sisäinen asiakirja. Tämän osalta yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että kertomus on komission kannalta luonteeltaan lausunto, joka ei millään tavoin sido komissiota, ja että tämän vuoksi kertomuksessa ei ole mitään sellaista ratkaisevan tärkeää näkökohtaa, joka yhteisön tuomioistuimen olisi otettava huomioon laillisuusvalvonnassaan (edellä mainittu asia 212/86 R, määräys 11.12.1986, 5–8 kohta). Itse asiassa puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen on oikeudellisesti riittävällä tavalla turvattu, kun lopullisen päätöksen laatimiseen myötävaikuttavat eri tahot ovat asianmukaisesti saaneet tietoonsa yritysten perustelut, jotka ne ovat esittäneet vastatakseen komission väitteisiin kilpailusääntöjen rikkomisesta ja kommentoidakseen komission väitteidensä tukemiseksi hankkimaa näyttöä (asia 322/81, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, 7 kohta).

54 Tämän osalta on todettava, että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomuksen tarkoituksena ei ole yritysten perustelujen täydentäminen tai korjaaminen eikä myöskään se, että yrityksiä vastaan esitetään uusia väitteitä kilpailusääntöjen rikkomisesta tai hankitaan uutta näyttöä.

55 Tästä seuraa, ettei yrityksillä puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen nojalla ole oikeutta vaatia kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomuksen toimittamista itselleen, voidakseen esittää kantansa siitä (katso yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, 25 kohta).

56 Tämän vuoksi väite on hylättävä.

4. *Kantajan erityinen tilanne hallinnollisessa menettelyssä*

57 Kantaja huomauttaa joutuneensa mukaan hallinnolliseen menettelyyn kesken sen kulun. Se oli näin erityisessä tilanteessa, jonka seurauksena oli, ettei se ollut täysin tietoinen aiemmista asian osalta puolesta ja vastaan esitetyistä väitteistä.

58 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja ei ole esittänyt miten sen erityinen tilanne hallinnollisessa menettelyssä on poistanut siltä mahdollisuuden esittää sopivaksi katsomansa kantansa komission kantajalle osoittamissa väitetiedoksiannoissa sitä vastaan esittämistä väitteistä kokonaisuudessaan sekä komission väitteidensä tukemiseksi väitetiedoksiannoissa tai niiden liitteinä esittämästä näytöstä.

59 Se, ettei kantaja osallistunut ensimmäisiin kuulemistilaisuuksiin, ei ole estänyt sitä esittämästä asianmukaisesti kantaansa sille esitetyistä väitteistä eikä se tämän vuoksi voi vedota siihen, ettei se ole ollut tietoinen komission ja muiden yritysten välisistä aiemmista väitteistä.

60 Tästä seuraa, ettei kantajan erityisestä tilanteesta hallinnollisessa menettelyssä ole seurannut puolustautumisoikeuksien rikkomista ja väite on tämän vuoksi hylättävä.

Rikkomisen osoittaminen

61 Päätöksen mukaan (80 kohdan ensimmäinen alakohta) vuodesta 1977 alkaen yhteisön polypropeenin tuottajat osallistuivat suureen joukkoon suunnitelmia, järjestelyjä ja toimenpiteitä, joista on päätetty säännöllisissä kokouksissa ja jatkuvissa tapaamisissa. Päätöksen mukaan (80 kohdan toinen alakohta) tuottajien yhteinen suunnitelma oli järjestää tapaamisia sopimusten tekemiseksi erityisistä seikoista.

62 Tämän vuoksi on tarpeen tarkastaa aluksi, onko komissio oikeudellisesti riittävällä tavalla toteennäyttänyt toteamansa tosiseikat, jotka koskevat toisaalta I) ajanjaksolla marraskuusta 1977 vuoden 1978 loppuun tai vuoden 1979 alkuun ja toisaalta II) ajanjaksolla vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta vuoden 1982 loppuun tai vuoden 1983 alkuun A) säännöllisten kokousten järjestelmää, B) hinta-aloitteita, C) hinta-aloitteiden täytäntöönpanemiseen tarkoitettuja toimenpiteitä ja D) tavoitemäärien ja kiintiöiden vahvistamista, ottaen huomioon a) kiistan kohteena olevan päätöksen ja b) asianosaisten väitteet ennen niiden c) arviointia; seuraavaksi on tarpeen tutkia ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamista näihin seikkoihin.

1. *Tosiseikkojen toteaminen*

I Ajanjakso marraskuusta 1977 vuoden 1978 loppuun tai vuoden 1979 alkuun

A Kanteen kohteena oleva päätös

63 Päätöksessä esitetään (78 kohdan neljäs alakohta), että polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten järjestelmä alkoi suunnilleen vuoden 1977 lopulla, mutta ettei ole mahdollista määrittää tarkkoja päivämääriä, jolloin yksittäiset tuottajat alkoivat osallistua siihen. Siinä todetaan, että Anic, joka kuuluu tuottajiin, joiden "tuesta" joulukuun 1977 aloitteelle ei ole näyttöä, myöntää osallistuneensa kokouksiin alusta alkaen.

64 Päätöksessä kuitenkin todetaan (105 kohdan ensimmäinen ja toinen alakohta), että tarkkaa päivämäärää, jolloin yksittäiset tuottajat alkoivat osallistua säännöllisiin yleiskokouksiin, ei voida varmuudella osoittaa. Päivämäärä, jolloin Anic, ATO, BASF, DSM ja Hüls alkoivat osallistua järjestelyihin, ei

voi olla myöhemmin kuin vuonna 1979, koska kaikki nämä viisi tuottajaa osallistuivat mainittuna vuonna ensimmäistä kertaa toteutettuihin markkinoiden jakamiseen sekä kiintiöjärjestelmään.

B Asianosaisten väitteet

65 Kantaja väittää, että päätös on virheellinen, kun siinä esitetään kantajan osallistuneen kokouksiin vuoden 1977 marraskuusta alkaen. Kantajan mukaan komissio on tulkinnut väärin Anicin tietojensaantipyyntöön antamaa vastausta [Montelle osoitetun erityisen väitetiedoksiannon (jäljempänä Monten väitetiedoksianto) liite 27, johon viitataan Anicille osoitetussa erityisessä väitetiedoksiannossa (jäljempänä Anicin väitetiedoksianto)], jossa se esitti, että kokoukset alkoivat "70-luvun loppupuolella" ja että "Anicin osallistumisen voidaan määrittää alkaneen kokousten alkamisajankohtaa läheisenä ajankohtana". Koska kantajalla ei enää ole hallussaan kyseistä ajanjaksoa koskevia asiakirjoja, se arvioi hyvässä uskossa osallistumisensa, jonka se sijoittaa vuoteen 1979, alkaneen pian tuottajien tapaamisten alkamisen jälkeen, jonka se sijoitti noin vuoteen 1979, toisin sanoen 1970-luvun loppuun.

66 Kantaja väittää myös, että päätös on ristiriitainen kantajan osallistumisen alkamisen osalta. Sen 105 kohdassa Anicin katsotaan olevan samassa asemassa kuin ATO, BASF, DSM ja Hüls ja tunnustetaan, ettei näyttöä Anicin osallistumisesta ennen vuotta 1979 ole. Päätösosassa kuitenkin väitetään Anicin osallistuneen rikkomiseen marraskuusta 1977 alkaen, ATO:n puolestaan vuodesta 1978 alkaen ja BASF:n, DSM:n ja Hülsin epämääräisestä ajasta vuosien 1977 ja 1979 välillä.

67 Komissio puolestaan esittää, että Anicin selkeästä vastauksesta tietojensaantipyyntöön ilmenee, että tämä on alkanut osallistua tuottajien kokouksiin suunnilleen marraskuussa 1977.

68 Komissio toteaa, ettei Anic voi kiistää tätä myöntämistään, varsinkaan kun se vastauksessaan perustelee vastauksensa muuttumista sillä, ettei sillä antaessaan vastausta tietojensaantipyyntöön ollut käytettävissään komission asiakirjoja, mistä ilmenee, että kantaja on muuttanut vastaustaan komission käytettävissä olevan näytön mukaisesti.

C Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

69 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kuten komissio tunnusti kuulemistilaisuudessa, ainoa näyttö sen osoittamiseksi, että kantaja on kyseisen ajanjakson aikana osallistunut kokouksiin, on sen vastaus tietojensaantipyyntöön (Monten väitetiedoksiannon liite 27), jossa esitetään:

"Incontri fra i produttori europei di polipropilene sono iniziati negli anni 70 intorno al termine di quel periodo. Non siamo in grado di stabilire con precisione la data in cui è iniziata la partecipazione dell'Anic, ma riteniamo si collochi in un momento prossimo all'inizio degli incontri stessi."

(Euroopan polypropeenin tuottajien väliset kokoukset alkoivat 70-luvulla, ajanjakson loppupuolella. Emme pysty osoittamaan tarkkaa päivämäärää, jona Anic alkoi osallistua, mutta arvioimme sen sijoittuvan pian kyseisten kokousten alkamisen jälkeen.)

70 Tämän osalta on huomattava, ettei kantajan vastausta voida pitää selkeänä tunnustuksena siitä, että kantaja on osallistunut kokouksiin marraskuusta 1977 alkaen. Kantajan tulkinta vastauksestaan on täysin vakuuttava kirjaimellisesti ja kontekstuaalisesti ja sitä tukee ICI:n vastaus tietojensaantipyyntöön (yleisen väitetiedoksiannon liite 8), jossa esitetään ensin, että "johtajien" ja "asiantuntijoiden" kokoukset alkoivat vuoden 1978 lopulla tai vuoden 1979 alussa, ja sitten että Anic osallistui säännöllisesti näihin kokouksiin sen ajanjakson ajan, jonka se oli läsnä polypropeenimarkkinoilla vuodesta 1979 vuoteen 1983, toisin sanoen tarkasteltavana olevan ajanjakson jälkeen.

71 Lisäksi on korostettava, että komission itsensä esittämä epäröinti päätöksessään (105 kohdan toinen alakohta), kun se vakuuttaa, että päivämäärä, jolloin Anic, ATO, BASF, DSM ja Hüls alkoivat osallistua järjestelyihin, ei ole voinut olla myöhemmin kuin 1979, tukee myös kantajan tulkintaa vastauksestaan tietojensaantipyyntöön.

72 Epäröinti ilmenee myös kantajalle osoitetusta erityisestä väitetiedoksiannosta, jossa komissio ainoastaan toistaa Anicin vastauksen tietojensaantipyyntöön esittämättä siitä tekemäänsä tulkintaa määritettäessä tarkkaa ajankohtaa, jolloin Anic alkoi osallistua kokouksiin, sekä yleisestä väitetiedoksiannosta, jossa komissio ei mainitse kantajan nimeä ennen vuotta 1979 pidettyjen kokousten osalta.

73 Edellä esitetystä seuraa, että koska komissio ei ole pystynyt esittämään minkäänlaista näyttöä, joka osoittaisi Anicin osallistuneen rikkomiseen ennen vuoden 1978 loppua tai vuoden 1979 alussa, ei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut tätä osallistumista.

II Ajanjakso vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta vuoden 1982 loppuun tai vuoden 1983 alkuun

A Säännöllisten kokousten järjestelmä

a) Kanteen kohteena oleva päätös

74 Päätöksessä (18 kohdan kolmas alakohta, 78 kohdan neljäs alakohta ja 105 kohdan toinen alakohta) väitetään, että kantaja on osallistunut polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten järjestelmään osallistumalla säännöllisesti kokouksiin vuoden 1982 puoliväliin tai loppuun saakka (19 kohdan ensimmäinen alakohta ja 78 kohdan seitsemäs alakohta), jolloin se lakkasi osallistumasta niihin seurauksena Italian petrokemian teollisuuden uudelleenjärjestelystä sekä polypropeenialan liiketoimintansa siirtymisestä Montelle.

75 Päätöksessä (21 kohta) esitetään, että säännöllisten kokousten tarkoituksena oli erityisesti tavoitehintojen ja myynnin määrällisten tavoitteiden vahvistaminen sekä sen valvominen, että tuottajat noudattavat sovittuja tavoitteita.

b) Asianosaisten väitteet

76 Vaikka kantaja myöntääkin alkaneensa osallistua kokouksiin vuonna 1979, se kuitenkin väittää, että ainoa kokous, jonka osalta komissiolla on näyttöä kantajan osallistumisesta siihen, on tammikuussa 1981 pidetty kokous (yleisen väitetiedoksiannon liite 17), ja että sen osallistuminen kokouksiin on todennäköisesti lakannut vuoden 1982 alussa Italian kemianteollisuuden tilanteen vuoksi, kuten ilmenee useista vuoden 1982 kokousten pöytäkirjoista. Tämän osalta esitetään 13.5.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa (yleisen väitetiedoksiannon liite 24), että Anic/SIR eivät enää tule, kun taas muiden tuottajien ilmoitetaan ainoastaan olevan poissa. Myös 2.9.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa (yleisen väitetiedoksiannon liite 30) esitetään, ettei Anic enää ollut läsnä, ja että sitä pidettiin hankalana, minkä vahvistaa myös

2.11.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirja (yleisen väitetiedoksiannon liite 32). Anic arvioi virheellisesti voivansa ilmoittaa vastauksessaan tietojensaantipyyntöön (Monten väitetiedoksiannon liite 27), että se oli osallistunut kokoukseen lokakuussa 1982. Päätöksen päätösosassa komissio on itse tunnustanut, ettei Anic enää osallistunut kokouksiin "vuoden 1982 puolivälin tai lopun jälkeen" (päätöksen 19 kohta).

77 Kantaja väittää, ettei sen nimen mainitseminen kokousten pöytäkirjojen taulukoissa, luetteloissa ja liitteissä ole todiste sen osallistumisesta kokouksiin. Kaikkien näiden taulukoissa olevien viitteiden vertailusta ilmenee, että ne ovat samoja sekä siltä ajanjaksolta, jolloin Anic vaikuttaa osallistuneen kokouksiin, että ajanjaksolta, jolloin Anic ei varmuudella osallistunut.

78 Kantaja lisää, että useissa taulukoissa viitataan yhteisesti Aniciin ja SIR:ään, ikään kuin ne muodostaisivat yhden yrityksen, vaikka kilpailu näiden kahden yrityksen välillä oli kiihkeätä, eikä Anic olisi ikinä suostunut antamaan vaikutelmaa, että ne muodostaisivat yhden yrityksen.

79 Lisäksi kantaja väittää, että sen osallistuminen kokouksiin kyseisen ajanjakson aikana oli täysin passiivista ja se muistuttaa, että komission esittämät asiakirjat, joilla tämä pyrkii todistamaan päinvastaista, toisin sanoen tuottajien kokouspöytäkirjojen liitteinä olevat taulukot ja luettelot, joissa Anic ja SIR mainittiin yhdessä, eivät ole luotettavia.

80 Lisäksi kantaja väittää, että kokouspöytäkirjoissa, kuten 21.9. tai 2.11.1982 pidettyjen kokousten (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 30 ja 32), Anic esitettiin ongelmana tai haittatekijänä, jota oli painostettava. Tämä todistaa kantajan mukaan, että se on toiminut markkinoilla kilpaillen ja itsenäisesti.

81 Kantaja väittää, että sen osallistuminen kokouksiin oli kokonaan satunnaista, kun taas komission esittämä väite edellyttäisi näyttöä säännöllisestä osallistumisesta kokouksiin rikkomisen perustavanlaatuisena osatekijänä. Kantaja väittää, että tämän osalta päätös on kaksin verroin ristiriitainen, kun siinä toisaalta väitetään 18 kohdassa, että Anic osallistui säännöllisesti kokouksiin, kun taas 37 kohdan toisessa alakohdassa sitä ei esitetä kokouksiin säännöllisesti osallistuneiden luettelossa ja toisaalta, koska siinä viitataan Anicin läsnäoloon vain kahden tammikuussa 1981 pidetyn kokouksen osalta (33 kohdan kolmas alakohta), mutta väitetään syyskuun 1979 ja syyskuun 1983 välillä pidetyn 55 kokousta (päätöksen taulukko 3).

82 Komissio puolestaan arvioi Anicin lakanneen osallistumasta kokouksiin vuoden 1982 puolivälissä tai lopussa. Tämä perustuu Anicin vastaukseen tietojensaantipyyntöön, jossa esitetään:

"Ci risulta che l'ultima partecipazione dell'Anic a una riunione di quel tipo dati dal mese di ottobre 1982 a Zurigo."

(Meistä vaikuttaa siltä, että Anicin viimeinen osallistuminen tämän kaltaiseen kokoukseen on tapahtunut lokakuussa 1982 Zürichissä.)

Tätä tukee myös se, että Anic osallistui syyskuussa 1982 kiintiöiden vahvistamiseen vuodelle 1983, kuten ilmenee kahdesta ICI:stä löytyneestä asiakirjasta (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 73 ja 76).

83 Komissio lisää, että 13.5., 21.9. ja 2.11.1982 pidettyjen kokousten pöytäkirjat (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 24, 30 ja 32), joita kantaja siteeraa ja joissa esitetään, että "Anic/SIR no longer come" (Anic/SIR ei tule enää), että "Anic were seen as a problem" (Anicia pidettiin ongelmana), Anicin osalta "pressure was needed" (tarvittiin painostusta) sekä "Anic were alleged to be a nuisance" (Anic oli haittatekijä), eivät todista kantajaa syyttömäksi, koska ei pidä sekoittaa kartellijärjestelyjen noudattamista ja kartelliin osallistumista keskenään ja koska pöytäkirjat koskevat ajanjaksoa, jolloin Anic lakkasi osallistumasta kokouksiin.

84 Komissio esittää, ettei yritys, joka on osallistunut kokouksiin, joiden tavoitteena oli hintoja tai kiintiöitä koskevien tavoitteiden vahvistaminen, voi puolustautua sillä, että sen osallistuminen kokouksiin on ollut täysin passiivista. Pelkän läsnäolon kokouksissa sekä niissä tehtyjen päätösten hyväksymisen välillä ei ole merkittävää eroa. Passiivinenkin kokouksiin osallistuminen tarjoaa kilpailijoille mahdollisuuden uskoa, että osanottaja on sitoutunut noudattamaan yhdessä sovittua käyttäytymistapaa ja asettaa sen kilpailijoiden arvosteltavaksi sen poiketessa sovitusta.

85 Komissio väittää lisäksi, että Anicin kokouksiin osallistumisen satunnaisuuden kumoaa ICI:n vastaus tietojensaantipyyntöön (yleisen väitetiedoksiannon liite 8), jossa kantaja esitetään säännöllisesti kokouksiin osallistuvien joukossa. Komissio arvioi, että Anicin tosiasiallinen säännöllinen osallistuminen kokouksiin päättyi vasta vuoden 1982 puolivälissä, eikä kyseisen vuoden alussa. Komissio huomauttaa, ettei se pysty tarkasti osoittamaan kokouksia, joihin Anic osallistui, koska toisin kuin muut tuottajat, Anic ei ole säilyttänyt kokouksiin lähetettyjen työntekijöidensä matkatositteita.

86 Komissio tarkentaa vielä täydellisen vastauksen antaakseen, että toisin kuin kantaja väittää, lukuisissa asiakirjoissa Anicin ja SIR:n nimiä ei esitetä yhdessä.

c) Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

87 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantajan vastauksesta tietojensaantipyyntöön (Monten väitetiedoksiannon liite 27) yhdessä ICI:n vastauksen samaan pyyntöön kanssa (yleisen väitetiedoksiannon liite 8) ilmenee, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut Anicin osallistuneen polypropeenin tuottajien säännöllisiin kokouksiin vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen.

88 Anicin kokouksiin osallistumisen alkamisen osalta on todettava, että ICI:n vastauksessa tietojensaantipyyntöön kantajan esitetään kuuluvan toisin kuin kahden muun tuottajan "johtajien" ja "asiantuntijoiden" kokousten säännöllisiin osallistujiin vuodesta 1979 alkaen. Vastausta on tulkittava siten, että kantaja on osallistunut vuoden 1978 lopulla tai vuoden 1979 alussa perustettuun "johtajien" ja "asiantuntijoiden" kokoontumisjärjestelmään sen alusta alkaen.

89 ICI:n vastauksen tietojensaantipyyntöön vahvistaa tältä osin tulkinta, jonka kantaja on tuomioistuimelle antamassaan vastauksessa itse antanut vastaukselleen tietojensaantipyyntöön viitaten päätöksen 105 kohdan toiseen alakohtaan. Itse asiassa kantaja on esittänyt, että ainoa varma sen osallistumisen aloittamista koskeva päivämäärä on vuonna 1979.

90 Anicin kokouksiin osallistumisen päättymisen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio on päätöksessään (19 kohdan ensimmäinen alakohta ja 78 kohdan seitsemäs alakohta) tunnustanut edelleen olevan epävarmuutta tarkan päivämäärän osalta ja se on myöntänyt tuomioistuimelle antamassaan vastauksessa, että kantajan läsnäolo kokouksissa ei enää ollut säännöllistä toukokuussa 1982. Samoin komissio on myöntänyt kuulemistilaisuudessa, että syyskuusta 1982 alkaen ei Anic tosiasiallisesti enää osallistunut kokouksiin.

91 Lisäksi 13.5.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjasta (yleisen väitetiedoksiannon liite 24) ilmenee, että kokouksessa todettiin, ettei Anic enää osallistu. Tämän vahvistavat myös myöhempien kokousten pöytäkirjat, joissa Anicin nimeä ei enää mainita osallistujana, lukuun ottamatta 9.6.1982 pidetyn

kokouksen pöytäkirjaa (yleisen väitetiedoksiannon liite 25), josta ilmenee, että kantaja on toimittanut pöytäkirjan laatijalle huhtikuussa ja toukokuussa 1982 toteutunutta myyntiään koskevia tarkkoja lukuja.

92 Kantajan osallistumisesta lokakuussa 1982 pidettyyn kokoukseen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että ilmoitettuaan ensin vastauksessaan tietojensaantipyyntöön osallistuneensa mainittuun kokoukseen, kantaja väittää nyt, että se on todennäköisesti erehtynyt, kuten se esitti myös vastauksessaan tietojensaantipyyntöön.

93 Tämän osalta kyseisen kokouksen pöytäkirjan teksti osoittaa, että kuten espanjalaiset tuottajat, Hercules, Amoco ja BP, Anic ei toimittanut kyseisessä kokouksessa syyskuun 1982 myyntiään koskevia tietoja, toisin kuin 9.6.1982 pidetyssä kokouksessa, koska sitä koskevien lukujen kohdalla, kuten edellä mainittujen tuottajienkin, esitetään "est.", mikä selvästi tarkoittaa arviota.

94 Tämän vuoksi on todettava, että kantaja on erehtynyt ilmoittaessaan vastauksessaan tietojensaantipyyntöön osallistuneensa 6.10.1982 pidettyyn kokoukseen.

95 Kantajan säännöllisten kokousten järjestelmään osallistumisen säännöllisyyden osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti päätellyt ICI:n vastauksesta tietojensaantipyyntöön, että Anicin osallistuminen oli säännöllistä vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen vuoden 1982 puoliväliin asti.

96 Komissio on myös perustellusti arvioinut ICI:n tietojensaantipyyntöön antaman vastauksen perusteella, jonka useat kokouspöytäkirjat vahvistavat, että ajanjaksolla, jona kantaja vielä oli markkinoilla, oli kokousten tavoitteena erityisesti vahvistaa tavoitehintoja sekä myynnin määriä koskevia tavoitteita. Vastauksessa esitetään: "'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule - -", sekä: "A number of proposals for the volume of individual producers were discussed at meetings" ("Tavoitehinnat", joita tuottajat ehdottivat säännöllisesti 1.1.1979 alkaen jokaisen polypropeenin pääasiallisen peruslaadun osalle, esitetään liitteessä- - sekä: tiettyjen tuottajien myynnin määriä koskevia ehdotuksia käsiteltiin kokouksissa).

97 Lisäksi, koska siinä selitetään "johtajien" kokousten lisäksi myös markkinoinnin "asiantuntijoiden" kokousten järjestämistä vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen, ICI:n vastauksesta tietojensaantipyyntöön ilmenee, että tavoitehintoja ja myynnin määriä koskevia tavoitteita koskevat keskustelut olivat yhä konkreettisempia ja tarkempia, kun vuonna 1978 "johtajat" olivat ainoastaan määritelleet tavoitehinnan käsitettä.

98 On lisättävä, että komissio on myös perustellusti päätellyt ICI:n tietojensaantipyyntöön antamasta vastauksesta, jossa esitetään:

"Only 'Bosses' and 'Experts' meetings came to be held on a monthly basis – – By late 1978/early 1979 it was determined that the *ad hoc* meetings of Senior Managers should be supplemented by meetings of lower level managers with more marketing knowledge"

(Ainoastaan "johtajien" ja "asiantuntijoiden" kokoukset järjestettiin kuukausittain – – Vuoden 1978 lopulla/vuoden 1979 alussa päätettiin, että johtajien ad hoc -kokouksia oli täydennettävä sellaisten alemman tason johtajien kokouksilla, jotka tuntevat paremmin markkinointia),

sekä kokousten luonteen ja tavoitteen samankaltaisuudesta, että kokoukset olivat osa säännöllisten kokousten järjestelmää.

99 Lisäksi on huomattava, että Anicin kokouksiin osallistumisen passiivisuuden kumoaa se, että se on toimittanut kuukausittaista myyntiään koskevia tietoja, kuten esimerkiksi 9.6.1982 pidetyssä kokouksessa (yleisen väitetiedoksiannon liite 25) sekä se, että sen nimi esiintyy eri taulukoissa (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 55–62), joiden sisältämien tietojen on täytynyt tulla kantajalta itseltään kokouksissa, joihin se osallistui. Suurin osa kantajista on myöntänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa, ettei ICI:stä, ATO:sta ja Herculesista löytyneiden taulukoiden laatiminen olisi ollut mahdollista Fides-tietokannan tilastotietojen perusteella, ja ICI on vastauksessaan tietojensaantipyyntöön esittänyt yhden taulukon osalta, että "the source of information for actual historic figures in the table would have been the producers themselves" (taulukon sisältämien lukujen, jotka vastaavat tosiasiallisia lukuja, täytyy olla peräisin tuottajilta itseltään).

100 Tästä seuraa, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut kantajan säännöllisesti osallistuneen polypropeenin tuottajien säännöllisiin kokouksiin vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen vuoden 1982

puoliväliin, että kokousten tavoitteena oli erityisesti tavoitehintojen ja myynnin määriä koskevien tavoitteiden vahvistaminen, että ne olivat osa järjestelmää ja ettei kantajan osallistuminen näihin kokouksiin ole ollut passiivista. Komissio ei kuitenkaan ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut osallistumisen jatkuneen vuoden 1982 puolivälin jälkeen.

B Hinta-aloitteet

a) Kanteen kohteena oleva päätös

101 Päätöksen mukaan (28–46 kohta) tavoitehintojen vahvistamisjärjestelmä pantiin täytäntöön hinta-aloitteilla, joista viiden osalta on pystytty määrittämään asianomainen ajanjakso; ensimmäinen kesti heinäkuusta joulukuuhun 1979, toinen tammikuusta toukokuuhun 1981, kolmas elokuusta joulukuuhun 1981, neljäs kesäkuusta heinäkuuhun 1982 ja viides syyskuusta marraskuuhun 1982.

102 Päätöksessä (33 kohta) mainitaan kantaja nimeltä tältä osin ainoastaan sen toteamiseksi, että kantaja osallistui tammikuussa 1981 kahteen kokoukseen, joiden aikana osoittautui tarpeelliseksi nostaa hintoja 1,75 DEM/kg perusteella raffialle; korotuksesta päätettiin joulukuussa 1980 1 päivälle helmikuuta 1981. Hintojen korotus toteutettiin kahdessa vaiheessa; alkuperäinen korotus tuli voimaan 1.2. ja seuraava korotus oli toteutettava "poikkeuksetta" 1.3.

103 Päätöksessä (77 kohdan toinen alakohta) todetaan, ettei kantaja ole toimittanut hintoja koskevia ohjeita, mutta esitetään, että kokouspöytäkirjat ja muut asiakirjat kuitenkin osoittavat Anicin osallistuneen säännöllisesti kokouksiin, joissa hinta-aloitteista keskusteltiin ja päätettiin.

b) Asianosaisten väitteet

104 Kieltämättä kaikkea osallistumistaan hinta-aloitteisiin kantaja väittää, ettei komissio ole esittänyt näyttöä sen osallistumisesta näihin aloitteisiin. Kantajan mukaan komissio ei ole pystynyt esittämään näyttöä sen osallistumisesta tiettyihin kokouksiin eikä se ole löytänyt yhtään kantajan myyntiosastoilleen toimittamaa hintoja koskevaa ohjetta.

105 Kantaja väittää, että sen soveltamat hinnat ovat aina olleet erilaiset kuin tavoitehinnat, ettei sillä ole koskaan ollut luettelohintaa polypropeenille ja että sen myyntiosastojen soveltamat hinnat olivat seurausta markkinoiden itsenäisestä arvioinnista kilpailulainsäädännön mukaisesti.

106 Komissio puolestaan päättelee kantajan osallistumisen hinta-aloitteisiin sen kokouksiin osallistumisen perusteella, koska nämä koskivat pääasiassa tavoitehintojen määrittämistä.

107 Komissio lisää, ettei se ole pystynyt esittämään enempää näyttöä, koska Anic ei ole säilyttänyt mitään ajanjaksoa koskevia asiakirjoja. Komission mukaan Anic ei voi välttää vastuutaan ainoastaan kieltämällä kirjallisten hintoja koskevien ohjeiden olemassaolon, koska se ei kiellä osallistumistaan tuottajien kokouksiin.

108 Komission mukaan se, että kokousten seurauksena eri tuottajat antoivat samankaltaisia hintoja koskevia ohjeita, osoittaa, että kyseessä eivät olleet pelkästään tiedotuskokoukset, vaan niiden tavoitteena oli yhteensovittaa tuottajien markkinakäyttäytymistä hintojen osalta.

c) Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

109 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten pöytäkirjat osoittavat, että niihin osallistuneet tuottajat sopivat päätöksessä mainituista hinta-aloitteista. Esimerkiksi tammikuussa 1981 pidettyjen kahden kokouksen pöytäkirjoissa esitetään seuraavaa (yleisen väitetiedoksiannon liite 17):

"Whilst all the evidence pointed to actual prices not reaching the previous target levels in February it was agreed that the DM 1.75 target should remain and that DM 2.00 should be introduced without exception in March"

(Vaikka kaikesta ilmeni, etteivät tosiasialliset hinnat helmikuussa tavoittaisi aiempia tavoitetasoja, sopivat osanottajat säilyttävänsä 1,75 DEM tavoitteen ja soveltavansa 2,00 DEM tavoitetta poikkeuksetta maaliskuussa).

110 Koska on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoitettu, että kantaja osallistui vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen vuoden 1982 puoliväliin asti säännöllisesti kokouksiin, ei kantaja voi väittää, ettei se tukenut hinta-aloitteita, joista kokouksissa päätettiin ja joita organisoitiin ja valvottiin,

ilman väitettään tukevaa näyttöä. Näytön puuttuessa ei ole syytä uskoa, että kantaja ei olisi tukenut aloitteita, toisin kuin muut kokouksiin osallistuneet.

111 On huomattava, että kantaja on esittänyt kaksi väitettä osoittaakseen, ettei se ole osallistunut sovittuihin hinta-aloitteisiin. Ensiksi se väittää, että sen osallistuminen kokouksiin oli kokonaan passiivista ja toiseksi, että se ei ole ottanut huomioon kokousten tuloksia määrittäessään markkinakäyttäytymistään hintojen osalta ja että mikäli tiettyä samankaltaisuutta on ollut havaittavissa Anicin ja muiden tuottajien käyttäytymisessä, oli se seurausta raaka-aineen hinnan kehityksestä sekä pienen tuottajan tavanomaista käyttäytymistä "neljän suuren" hallitsemilla markkinoilla.

112 Kumpikaan väite ei vahvista sitä, että kantaja ei olisi osallistunut sovittuihin hinta-aloitteisiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantajan osallistuminen kokouksiin ei ole ollut kokonaan passiivista, joten kantajan ensimmäistä väitettä tukevaa näyttöä ei ole. Toisen väitteen osalta on todettava, että vaikka olisikin sitä tukevaa näyttöä, ei se kuitenkaan ole omiaan kiistämään kantajan osallistumista tavoitehintojen vahvistamiseen kokouksissa, vaan pikemminkin ainoastaan osoittamaan, ettei kantaja ole pannut täytäntöön kokousten tuloksia. Päätöksessä ei kuitenkaan väitetä, että kantaja olisi aina soveltanut kokouksissa sovittuja tavoitehintoja vastaavia hintoja, mikä osoittaa, ettei kiistan kohteena oleva päätös perustu myöskään siihen, että kantaja olisi pannut täytäntöön kokousten tuloksia sen tavoitehintojen vahvistamiseen osallistumisen osoittamiseksi.

113 On myös huomattava, että vaikkei komissio ole pystynyt hankkimaan kantajan hintoja koskevia ohjeita, eikä sillä näin ole näyttöä tämän hintoja koskevien aloitteiden täytäntöönpanosta tai samankaltaisesta käyttäytymisestä, ei tämä heikennä sitä toteamusta, että kantaja on osallistunut aloitteisiin.

114 Lisäksi komissio on perustellusti päätellyt ICI:n vastauksesta tietojensaantipyyntöön (yleisen väitetiedoksiannon liite 8), jossa esitetään:

" 'Target' prices for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule - -"

("Tavoitehinnat", joita tuottajat ehdottivat säännöllisesti 1.1.1979 alkaen jokaiselle polypropeenin pääasiallisen laadun peruslaadulle, esitetään liitteessä - -),

että aloitteet olivat osa tavoitehintojen vahvistusjärjestelmää.

115 Edellä esitetystä seuraa, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja oli yksi niistä polypropeenin tuottajista, jotka pääsivät yhteisymmärrykseen päätöksen 29–39 kohdassa mainituista hinta-aloitteista, jotka olivat osa järjestelmää. Koska komissio ei kuitenkaan ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut kantajan osallistuneen säännöllisiin kokouksiin vuoden 1982 toisella puoliskolla, ei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut kantajan osallistuneen päätöksen 40–46 kohdassa mainittuun hinta-aloitteeseen.

C Hinta-aloitteiden täytäntöönpanoa helpottavat toimenpiteet

a) Kanteen kohteena oleva päätös

116 Lisäksi komissio toteaa päätöksessä (1 artiklan c kohta sekä 27 kohta; katso myös 42 kohta), että kantaja on sopinut muiden tuottajien kanssa tavoitehintojen soveltamisen helpottamiseksi erilaisista toimenpiteistä, kuten tuotannon väliaikainen rajoittamisesta, yksityiskohtaisten toimituksia koskevien tietojen vaihdosta, paikallisten kokousten pitämisestä sekä syyskuun lopusta 1982 alkaen "account management" -järjestelmästä, jonka tavoitteena on hinnankorotusten soveltaminen yksittäisiin asiakkaisiin.

117 "Account management" -järjestelmän osalta, jonka viimeisin ja viimeistelty muoto "account leadership" oli käytössä joulukuusta 1982, kantaja, kuten kaikki tuottajat, nimettiin koordinoijaksi tai "leaderiksi" vähintään yhdelle merkittävälle asiakkaalle, jonka yhteyksiä toimittajiin se salaa koordinoi. Järjestelmää sovellettaessa asiakkaita valittiin Belgiasta, Italiasta, Saksasta ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta, ja jokaiselle niistä osoitettiin koordinoija. Joulukuussa 1982 järjestelmästä ehdotettiin yleisempää versiota, jossa osoitettiin "linjajohtaja" (leader), jonka tehtävänä oli ohjata, neuvotella ja järjestää hintojen vaihtelua. Muita tuottajia, jotka olivat säännöllisesti tekemisissä asiakkaiden kanssa, kutsuttiin "contendereiksi" ja ne toimivat yhteistyössä account leaderin kanssa tehdessään tarjousta asiakkaalle. "Account leaderin" ja "contendereiden" "suojelemiseksi" muiden tuottajien, joihin asiakas otti yhteyttä, oli tehtävä tarjous toivottua tavoitetta korkeammalla hinnalla. Huolimatta ICI:n väitteestä, jonka mukaan suunnitelmaa toteutettiin ainoastaan muutaman kuukauden ajan ja silloinkin osittain ja tehottomasti, päätöksessä todetaan, että 3.5.1983 pidetyn kokouksen kokonaisesta pöytäkir-

jasta ilmenee, että kyseisenä ajankohtana tutkittiin yksityiskohtaisesti eri asiakkaiden tilanteita ja tarkasteltiin eri tuottajien kyseisille asiakkaille tehtyjä tai tehtäviä tarjouksia ja toimitettuja tai tilattuja määriä.

b) Asianosaisten väitteet

118 Kantaja esittää, että on vaikea ymmärtää mihin komissio viittaa, kun se väittää kantajan osallistuneen tuotannon väliaikaiseen rajoittamiseen, yksityiskohtaisten tietojen vaihtoon toimituksista sekä paikallisten kokousten järjestämiseen. Kantajan mukaan komissiolla ei ole mitään näyttöä kantajan osallistumisesta tällaisiin toimiin. Sen tuotanto oli aina suurimman tosiasiallisen kapasiteetin mukaista, lukuunottamatta lakkojen vuosina 1980 ja 1981 sekä laitevikojen vuosina 1980 ja 1981 aiheuttamia vähennyksiä; ICI:n työntekijän laatimissa kokouspöytäkirjoissa ei lainkaan viitata Anicin toimituksia koskeviin tietoihin ja ainoa viittaus koskee sen markkinaosuutta, joka lähes aina esitetään yhdessä SIR:n kanssa. Lopuksi, päätöksessä ei myöskään mainita kantajan osallistumista paikallisiin kokouksiin tai edes tällaisten kokousten olemassaoloon Italiassa.

119 Osallistumisensa osalta "account management" -järjestelmään kantaja väittää, että järjestelmä kehitettiin ajanjaksolla, jolloin se ei enää osallistunut kokouksiin.

120 Komissio puolestaan esittää, että tuotannon väliaikaista rajoittamista sekä paikallisten kokousten järjestämistä koskevat väitteet mainitaan yleisen väitetiedoksiannon kohdissa 71 ja 43, kun taas yksityiskohtaisen tiedon vaihtoon toimituksista viitataan päätöksen 56–59 kohdassa, joka koskee myynnin määrien tilapäisiä rajoittamiskeinoja vuosina 1981 ja 1982. "Account management" -järjestelmän osalta komissio esittää, ettei se ole koskaan pyrkinyt väittämään kantajan olevan siitä vastuussa eikä sitä tämän vuoksi mainita väitetiedoksiannossa.

c) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

121 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että päätöksen 27 kohtaa on tulkittava 26 kohdan toisen alakohdan mukaisesti siten, että siinä ei väitetä kaikkien tuottajien yksittäin toteuttaneen kaikkia siinä mainittuja toimenpiteitä, vaan että jokainen tuottaja on eri aikoina kokouksissa hyväksynyt muiden tuottajien kanssa päätöksessä mainittuja toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli

luoda suotuisat olosuhteet hintojen korotukselle erityisesti vähentämällä keinotekoisesti polypropeenin tarjontaa ja joiden toteuttamisesta sovittiin yhteisellä sopimuksella eri tuottajien välillä jokaisen erityisen aseman perusteella.

122 On todettava, ettei komissio ole pystynyt oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittamaan kantajan osallistuneen kokouksiin, joissa toimenpiteet hyväksyttiin [erityisesti 13.5., 2. ja 21.9. sekä 2.12.1982 pidettyihin kokouksiin (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 24, 29, 30 ja 33)], eikä se tämän vuoksi ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja olisi suostunut näihin toimenpiteisiin.

123 Tästä seuraa ensiksi, ettei kantajan osallistumista "account management" -järjestelmään ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoitettu. Komissio on vastineessaan esittänyt, ettei se ole koskaan katsonut Anicin olevan vastuussa tästä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa kuitenkin, ettei tällainen kantajaa vastaan esitettyjen väitteiden rajoittaminen ilmene päätöksestä tai väitetiedoksiannoista. Päätöksessä (19 kohdan ensimmäinen alakohta ja 78 kohdan seitsemäs alakohta) komissio jättää avoimeksi mahdollisuuden, että kantaja on osallistunut kokouksiin jälkimmäisellä vuosipuoliskolla 1982, mikä tarkoittaa, että komissio on myös katsonut, että jos tilanne on tämä, on kantaja osallistunut päätöksen 27 kohdassa kuvattuihin toimenpiteisiin, jotka hyväksyttiin kyseisissä kokouksissa ja joista kaikkia säännöllisiin kokouksiin osallistuneita tuottajia poikkeuksetta syytetään. Erityisesti yleisen väitetiedoksiannon 85 kohdassa esitetään, että "tuottajat laativat suunnitelman suunniteltujen hinnankorotusten toteuttamiseksi asiakaskohtaisesti", eikä väitetiedoksiannossa tai kantajalle osoitetussa erityisessä väitetiedoksiannossa esitetä mitään rajoitusta väitteeseen kantajan osalta.

124 Toiseksi tästä seuraa, ettei kantajan osallistumista tuotantoa rajoittaviin toimenpiteisiin myöskään ole osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla. Vastineessaan komissio säilytti tämän väitteen kantajaa vastaan viitaten yleisen väitetiedoksiannon 71 kohtaan (tosiasiassa kohdat ovat 67 ja 79), kun taas kuulemistilaisuudessa komissio väitti, ettei se ole koskaan syyttänyt kantajaa suorasta osallistumisesta tähän markkinakäyttäytymiseen.

125 Lisäksi komissio esitti, että sen myyntiä koskevien tietojen vaihtoa koskeva väite, joka mainitaan myös päätöksen 27 kohdassa, liittyy vuosien 1981 ja 1982 kiintiöitä koskevaan väitteeseen (päätöksen 1 artiklan e alakohta), jonka kanssa sitä on tarkasteltava.

126 Kantajan osallistumisen osalta paikallisiin kokouksiin komissio vakuutti kuulemistilaisuudessa, ettei se ole syyttänyt kantajaa tästä. Päätöksen 20 kohdassa luetellaan ne tuottajat, joita tämä väite koskee, eikä siinä mainita kantajaa. Tämän vuoksi on todettava, ettei kanteen kohteena olevan päätöksen tämä väite koske kantajaa.

127 Edellä esitetystä seuraa, ettei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja on yksi niistä polypropeenin tuottajista, jotka pääsivät yhteisymmärrykseen hinta-aloitteiden täytäntöönpanemisen helpottamiseksi tarkoitetuista toimenpiteistä, niiltä osin kuin päätöksessä esitetään kantajan niihin osallistuneen.

D Tavoitemäärät ja kiintiöt

a) Kanteen kohteena oleva päätös

128 Päätöksen mukaan (31 kohdan kolmas alakohta) 26. ja 27.9.1979 pidetyssä kokouksessa, jonka pöytäkirjassa viitataan Zürichissä ehdotettuun tai sovittuun hankkeeseen, jonka mukaan kuukausittaista myyntiä rajoitettaisiin 80 prosenttiin vuoden ensimmäisten kahdeksan kuukauden aikana saavutetusta keskiarvosta, "tunnustettiin tiukan kiintiöjärjestelmän tarve".

129 Päätöksessä (52 kohta) todetaan, että jo ennen elokuuta 1982 sovellettiin useita markkinoiden jakamista koskevia suunnitelmia. Vaikka jokaiselle tuottajalle oli osoitettu prosentuaalinen osuus arvioidusta myynnistä, ei kokonaistuotantoa oltu tässä vaiheessa mitenkään järjestelmällisesti rajattu. Myös arvioita markkinoista kokonaisuudessaan oli tarkistettava säännöllisesti ja jokaisen tuottajan tonneina ilmaistua myyntiä mukautettava myönnettyyn prosentuaaliseen osuuteen.

130 Määrien osalta tavoitteet vahvistettiin (tonneina) vuodelle 1979; ne perustuivat ainakin osittain kolmen edellisen vuoden aikana toteutuneeseen myyntiin. ICI:stä löytyneistä taulukoista ilmenevät "mukautetut tavoitteet" jokaisen tuottajan osalta vuodelle 1979 verrattuna tämän ajanjakson aikana läntisessä Euroopassa tosiasiassa myytyihin tonneihin (päätöksen 54 kohta).

131 Helmikuun lopulla vuonna 1980 tuottajat sopivat määriä koskevista tavoitteista vuodelle 1980, vieläkin ilmaistuna tonneina, perustuen arvioituun 1 390 000 tonnin vuosittaiseen myyntiin markkinoilla. Päätöksen mukaan (55

kohta) ATO:sta ja ICI:stä löytyi taulukoita, joissa esitettiin jokaisen tuottajan "sovittu tavoite" vuodelle 1980. Koska tämä ensimmäinen arvio kokonaismarkkinoista oli liian optimistinen, jokaisen tuottajan kiintiötä oli mukautettava pienemmäksi vastaamaan ainoastaan 1 200 000 tonnin kokonaiskulutusta kyseisenä vuotena. ICI:tä ja DSM:ää lukuun ottamatta eri tuottajien toteutunut myynti vastasi suurin piirtein niille asetettuja tavoitteita.

132 Päätöksen mukaan (56 kohta) markkinoiden jakamisesta vuonna 1981 käytiin pitkiä ja monimutkaisia neuvotteluja. Tammikuun 1981 kokouksissa sovittiin väliaikaisena toimenpiteenä, että helmi–maaliskuun hinta-aloitteen toteuttamiseksi jokainen tuottaja laskisi kuukausittaisen myyntinsä määrää yhteen kahdestoistaosaan vuoden 1980 tavoitteen 85 prosentista. Pysyvämmän suunnitelman syntymisen edistämiseksi jokainen tuottaja toimitti kokoukseen tiedon määristä, jotka se toivoi myyvänsä vuonna 1981. Kun nämä "toiveet" laskettiin yhteen, ne ylittivät suuresti arviot kokonaiskysynnästä. Lukuisista Shellin ja ICI:n esittämistä kompromisseista huolimatta ei lopullisesta kiintiöstä syntynyt sopimusta vuodelle 1981. Väliaikaisena toimenpiteenä tuottajat osoittivat jokaiselle teoriassa edellisen vuoden kiintiön ja ilmoittivat toteutuneen myynnin joka kuukausi kokouksessa. Näin toteutunutta myyntiä tarkistettiin markkinoiden teoreettisen jakautumisen perusteella vuoden 1980 kiintiöiden mukaan (päätöksen 57 kohta).

133 Päätöksessä todetaan (58 kohta), että vuoden 1982 osalta tuottajat tekivät monimutkaisia kiintiöehdotuksia, joissa ne yrittivät sovittaa yhteen erilaisia tekijöitä, kuten aiempia tuloksia, markkinapyrkimyksiä sekä olemassa olevaa kapasiteettia. Jaettavissa olevat kokonaismarkkinat arvioitiin 1 450 000 tonniksi. Tietyt tuottajat esittivät yksityiskohtaisia suunnitelmia markkinoiden jakamisesta, toiset tyytyivät esittämään omat pyrkimyksensä tonneina. Monte ja ICI yrittivät päästä sopimukseen 10.3.1982 pidetyssä kokouksessa. Päätöksessä esitetään kuitenkin (58 kohdan viimeinen alakohta), että kuten vuonna 1981, lopulliseen sopimukseen ei päästy ja että ensimmäisen puolen vuoden aikana jokaisen tuottajan kuukausittainen myynti annettiin tiedoksi kokouksissa ja niitä verrattiin edellisenä vuonna toteutuneeseen prosentuaaliseen osuuteen. Päätöksen mukaan (59 kohta) elokuun 1982 kokouksessa neuvoteltiin kiintiösopimuksesta vuodelle 1983 ja ICI keskusteli kahdenkeskisesti jokaisen tuottajan kanssa uudesta järjestelmästä. Uuden kiintiöjärjestelmän käyttöönottoa odoteltaessa tuottajia vaadittiin kuitenkin rajoittamaan kuukausittaista myyntiään vuoden 1982 jälkimmäisen vuosipuoliskon ajan kunkin tuottajan vuoden 1982 alkupuoliskon aikana toteuttamaan prosentuaaliseen osuuteen kokonaismarkkinoista. Näin vuonna 1982 markkinaosuudet saavutti-

vat tietyn tasapainon ja verrattuna aiempiin vuosiin myös pysyivät vakaina suurimmalla osalla tuottajia.

134 Päätöksen (60 kohta) mukaan vuoden 1983 osalta ICI pyysi jokaista tuottajaa esittämään omat kiintiöpyrkimyksensä sekä ehdotukset prosentuaalisista markkinaosuuksista, jotka niiden mielestä oli osoitettava muille. Monte, Anic, ATO, DSM, Linz, Saga ja Solvay sekä saksalaiset tuottajat BASF:n välityksellä esittivät yksityiskohtaisia ehdotuksia. Tämän jälkeen eri ehdotuksia käsiteltiin tietokoneella keskiarvon löytämiseksi, ja sitä verrattiin jokaisen tuottajan pyrkimyksiin. Tämä tarjosi ICI:lle mahdollisuuden ehdottaa suuntaviivoja uudelle puitesopimukselle vuodeksi 1983. Ehdotuksista keskusteltiin marraskuussa ja joulukuussa 1982 pidetyissä kokouksissa. Aluksi keskusteltiin 2.12.1982 pidetyssä kokouksessa ensimmäiseen vuosineljännekseen rajoittuvasta ehdotuksesta. ICI:n kokouksesta laatimasta pöytäkirjasta ilmenee, että ATO, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Monte ja Solvay sekä Hercules pitivät niille osoitettuja kiintiöitä "hyväksyttävinä" (päätöksen 63 kohta). Nämä seikat vahvistaa myös 3.12.1982 päivätty muistio ICI:n ja Herculesin välisestä puhelinkeskustelusta.

135 Päätöksessä (77 kohdan toisen alakohdan loppu) esitetään, että kiintiöiden järjestelyä koskevat asiakirjat osoittavat kantajan osallistuneen hankkeisiin kokonaisuudessaan koko polypropeenin markkinoilla olonsa ajan ja että se oli vielä mukana kiintiöjärjestelmissä, jotka koskivat ainakin vuoden 1983 ensimmäistä vuosineljännestä (78 kohdan seitsemäs alakohta).

b) Asianosaisten väitteet

136 Vuosien 1979–1982 osalta kantaja väittää, että komission mainitsemat taulukot (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 55–62) ovat kolmansien, eivätkä sen itsensä, laatimia ja ettei niiden tämän vuoksi voida katsoa kuvaavan kuin laatijansa ajatuksia eikä niitä voida pitää ratkaisevana näyttönä Anicin osallistumisesta niiden laadintaan tai yhteydestä kirjoitetun ja tosiasiassa toteutuneen välillä.

137 Kantaja arvioi, että sen nimen mainitseminen eri taulukoissa ei ole uskottavaa näyttöä kahdesta syystä: toisaalta, koska mikään ei osoita taulukoiden olevan tulosta tuottajien välisistä keskusteluista ja toisaalta, koska Anic mainitaan niissä yhdessä SIR:n kanssa sekä myyntilukujensa että kiintiöiden osalta, mitä Anic ei ikinä olisi hyväksynyt, ottaen huomioon kiihkeän kilpailun yritysten välillä.

138 Kantaja esittää vielä, että sen osallistumisen kiintiöjärjestelmään kumoaa se seikka, että sen tuotantolaitteistoja on aina käytetty täydellä kapasiteetilla lukuun ottamatta lakkoja ja laitevikoja vuosina 1980 ja 1981.

139 Vuoden 1983 osalta kantaja väittää, ettei ole uskottavaa, että se olisi voinut osallistua kiintiösopimukseen toimittamalla toivomuksensa ICI:lle, koska se ei enää osallistunut kokouksiin, joissa sopimukset tehtiin, eikä ole osoitettu kantajan ja muiden tuottajien välillä olleen tämän osalta yhteyksiä kokousten ulkopuolella. Osoittaakseen päinvastaista komissio perustaa kantajan mukaan väitteensä oletuksiin, jotka eivät perustu todellisuuteen, pyrkien näin kääntämään todistustaakan.

140 Lisäksi kantajan 28.10.1983 päivätyssä asiakirjassa (yleisen väitetiedoksiannon liite 76) esitetyksi väitetty toivomusten toimittaminen ei ole uskottavaa, koska se koskee vuotta 1983 ja Anic luovutti toimintansa polypropeenin alalla Montelle vuoden 1982 puolivälissä. Se lakkasi myös osallistumasta kokouksiin vuoden 1982 puolivälissä ja olisi epäloogista, että se olisi osallistunut vuoden 1982 lopulla neuvotteluihin kiintiösopimuksesta vuodelle 1983 markkinoille, joilta se oli poistunut. Tämän vuoksi se kiistää kyseisen asiakirjan todistusarvon ja väittää, ettei se voi olla lähtöisin kantajalta.

141 Komissio puolestaan arvioi, että Anicin osallistuminen kiintiösopimuksiin ilmenee sen nimen mainitsemisesta eri taulukoissa (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 55–62), joissa esitetään kaikkien Länsi-Euroopan polypropeenin tuottajien myyntiluvut eri vuosina, "revised targets" (tarkistetut tavoitteet), "quotas" (kiintiöt), "aspirations" (toivomukset) tai "agreed targets" (sovitut tavoitteet). Taulukot on pääasiassa laadittu vuosina 1979–1982 ja ne koskevat kyseisten vuosien myynnin määriä. Niitä on löytynyt erityisesti ICI:stä ja ATO:sta ja ne ovat lähtöisin eri tuottajilta. Taulukkojen lisäksi komissio mainitsee kahden tammikuussa 1981 pidetyn kokouksen pöytäkirjan (yleisen väitetiedoksiannon liite 17), johon liitetyssä taulukossa vertaillaan "targets" (tavoitteita) sekä "actual" (tosiasiallista myyntiä) vastaavia lukuja.

142 Komissio väittää, että päinvastoin kuin Anic esittää, kaikki asiakirjat eivät ole peräisin ICI:stä ja että useimmissa niistä Anicia koskevat luvut mainitaan erillään SIR:stä.

143 Komissio väittää vielä, että eri asiakirjat sisältävät lukuja, joiden täytyy olla peräisin Anicilta itseltään.

144 Lisäksi komissio väittää, että Anic osallistui vuotta 1983 koskevaan kiintiösopimukseen. Se perustaa väitteensä kahteen asiakirjaan yhdessä luettuina (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 73 ja 76). Ensimmäinen asiakirja, joka lyhyesti kuvaa kiintiöjärjestelmää vuodelle 1983, löytyi ICI:stä ja siitä ilmenee, että ICI pyysi tuottajia esittämään itsenäisesti omat toivomuksensa kiintiöiksi, minkä nämä tekivätkin, kuten ilmenee eri asiakirjoista (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 74–77). Komission mukaan toisessa asiakirjassa esitetään Anicin toivomus kiintiöksi. Yhdessä nämä toivomukset sisältyvät ICI:n laatimaan tietokoneella tehtyyn yhteenvetoon (yleisen väitetiedoksiannon liite 85).

145 Tämän osalta komissio esittää, että vaikka Anic ei enää osallistunut kyseisen ajanjakson aikana järjestettyihin kokouksiin, se kuitenkin edelleen osallistui kiintiösopimuksiin. Kartellissa ei ollut kyse ainoastaan läsnäolosta kokouksissa, eikä kantajan poissaolosta yhdestä tai useammasta kokouksesta voida päätellä, että se oli lakannut osallistumasta kartelliin, koska poissaolo ei sellaisenaan tarkoita, että olisi tietämätön kokouksen tuloksista, tai ettei suostu niiden tuloksiin, kuten ilmenee toisaalta 28.10.1982 päivätystä asiakirjasta (yleisen väitetiedoksiannon liite 76), jossa esitetään Anicin toivomukset, sekä toisaalta ICI:n vastauksesta tietojensaantipyyntöön (yleisen väitetiedoksiannon liite 8), josta ilmenee, että kokouksista poisjääneisiin tuottajiin oltiin yhteydessä.

146 Komissio lisää, että päinvastoin kuin kantaja väittää, on täysin uskottavaa, että kantaja jatkoi osallistumista tällaisiin sopimuksiin vuonna 1983, koska se oli läsnä markkinoilla huhtikuuhun 1983 asti, vaikka luovuttikin toimintansa Montelle vuoden 1982 lopussa. Komissio perustaa väitteensä Anicin tietojensaantipyyntöön antamassa vastauksessa oleviin liitteisiin, joissa esitetään Anicin tuotantoluvut polypropeenin alalla. Anic on esittänyt luvut huhtikuuhun 1983 asti. Tämän vuoksi komissio arvioi, ettei ollut lainkaan epäloogista olettaa Anicin osallistuneen lokakuussa 1982 neuvotteluihin kiintiösopimuksesta vuodelle 1983.

c) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

147 On muistettava, että kantaja on osallistunut säännöllisesti vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta alkaen vuoden 1982 puoliväliin asti polypropeenin tuottajien säännöllisiin kokouksiin, joissa käytiin keskusteluja eri tuottajien välillä myynnin määristä ja vaihdettiin tietoja aiheesta.

148 Anicin kokouksiin osallistumisen lisäksi on muistettava, että sen nimi esiintyy eri taulukoissa, joiden sisällöstä ilmenee selkeästi, että niiden tarkoituksena oli määrällisten tavoitteiden määrittäminen (yleisen väitetiedoksiannon liite 55 ja sitä seuraavat liitteet). Suurin osa kantajista on vastauksissaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen myöntänyt, ettei olisi ollut mahdollista laatia ICI:stä, ATO:sta ja Herculesista löytyneitä taulukoita Fides-järjestelmän tilastojen perusteella, ja ICI on ilmoittanut vastauksessaan tietojensaantipyyntöön (yleisen väitetiedoksiannon liite 8) yhden taulukon osalta, että "the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves" (taulukoiden lukujen, jotka vastaavat tosiasiassa toteutuneita lukuja, täytyy olla peräisin tuottajilta itseltään). Komissio on siis perustellusti katsonut Anicin toimittaneen taulukoiden sisältämiä lukuja niiden kokousten yhteydessä, joihin se osallistui.

149 Käytetty terminologia vuosia 1979 ja 1980 koskevissa komission esittämissä asiakirjoissa [kuten "revised targets" (tarkistettu tavoite), "opening suggestions" (alustavat ehdotukset), "proposed adjustments" (ehdotetut muutokset), "agreed targets" (sovitut tavoitteet)] perustelee sen päätelmän, jonka mukaan tuottajat pääsivät yhteisymmärrykseen.

150 Vuoden 1979 osalta erityisesti on todettava 26. ja 27.9.1979 pidetyn kokouksen pöytäkirjan (yleisen väitetiedoksiannon liite 12) perusteella sekä sellaisen ICI:stä löytyneen päiväämättömän taulukon nimeltä "Producers' Sales to West Europe" (Länsi-Euroopan tuottajien myynti) (yleisen väitetiedoksiannon liite 55) perusteella, jossa esitetään jokaisen Länsi-Euroopan polypropeenin tuottajan myyntiluvut kilotonneina vuosina 1976, 1977 ja 1978 sekä luvut otsikoilla "1979 actual" (tosiasialliset luvut 1979), "revised target" sekä "79", että tarve tehdä vuodelle 1979 sovitusta kiintiöjärjestelmästä kurinalaisempi vuoden kolmen viimeisen kuukauden ajalle tunnustettiin kokouksessa. Termi "tight" (tiukka) yhdessä ennakoidun vuotuisen myynnin rajoittamisen kanssa 80 prosenttiin yhdestä kahdestoistaosasta osoittaa, että vuodelle 1979 suunniteltua järjestelmää oli tiukennettava kolmen viimeisen kuukauden ajalle. Tätä pöytäkirjan tulkintaa tukee edellä mainittu taulukko, koska se sisältää viimeisessä, "revised target" -nimisessä sarakkeessa otsikolla "79" lukuja, joiden on vastattava alun perin vahvistettuja kiintiöitä. Näitä on jouduttu tarkistamaan tiukempaan suuntaan, koska ne perustuivat liian optimistisiin markkina-arvioihin, kuten oli myös vuonna 1980. Tätä toteamusta ei heikennä päätöksen 31 kohdan kolmannen alakohdan viittaus Zürichissä ehdotettuun tai sovittuun hankkeeseen kuukausittaisen myynnin rajoittamisesta 80 prosenttiin vuoden ensimmäisten kahdeksan kuukauden aikana saavutetusta keskitasosta. Itse asiassa viittaus luettuna yhdessä päätök-

sen 54 kohdan kanssa on ymmärrettävä siten, että myynnin määrälliset tavoitteet oli jo alunperin määritetty vuoden 1979 ensimmäisille kahdeksalle kuukaudelle.

151 Vuoden 1980 osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että myynnin määrällisten tavoitteiden vahvistaminen koko vuodelle ilmenee 26.2.1980 päivätystä, ATO:sta löytyneestä taulukosta (yleisen väitetiedoksiannon liite 60), joka sisältää sarakkeen "agreed targets 1980" (sovitut tavoitteet 1980) sekä pöytäkirjasta tammikuussa 1981 pidetyistä kokouksista (yleisen väitetiedoksiannon liite 17), joissa tuottajat, mukaan lukien kantaja, vertailivat tosiasiallisesti myytyjä määriä ("Actual kt") vahvistettuihin tavoitteisiin ("Target kt"). Lisäksi asiakirjoja tukee 8.10.1989 päivätty taulukko (yleisen väitetiedoksiannon liite 57), jossa vertaillaan kahta saraketta, joissa toisessa esitetään "1980 Nameplate Capacity" (nimelliskapasiteetti) ja toisessa "1980 Quota" (kiintiöt 1980) eri tuottajien osalta.

152 Vuoden 1981 osalta on väitetty, että tuottajat ovat osallistuneet neuvotteluihin kiintiösopimuksen tekemiseksi kyseiselle vuodelle ja että ne tässä yhteydessä ovat toimittaneet toisilleen toivomuksensa ja sopimusta odoteltaessa sopineet väliaikaisena toimenpiteenä myynnin määrien vähentämisestä yhteen kahdestoistaosaan vuodelle 1980 sovitusta 85 prosentin tavoitteesta helmikuun ja maaliskuun aikana 1981, että ne ovat sopineet edellisen vuoden kiintiön teoreettiseksi kiintiökseen loppuvuodeksi, että ne ovat kuukausittain kokouksissa esittäneet kantansa ja, lopuksi, että ne ovat tarkistaneet, että niiden myynti noudattaa hyväksyttyä kiintiötä.

153 Tuottajien välisten neuvottelujen olemassaoloa kiintiöjärjestelmän perustamiseksi sekä "toivomusten" välittämistä neuvotteluissa osoittavat eri näytöt, kuten taulukot, joissa esitetään jokaisen tuottajan osalta "actual" luvut sekä "targets" vuosille 1979 ja 1980, sekä "aspirations" vuodelle 1981 (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 59 ja 61); italiaksi laadittu taulukko (yleisen väitetiedoksiannon liite 62), jossa esitetään jokaisen tuottajan osalta sen kiintiö vuodelle 1980, muiden tuottajien ehdotukset sille vuodelle 1981 osoitettavaksi kiintiöksi sekä sen omat "tavoitteet" vuodelle 1981 sekä ICI:n sisäinen tiedote (yleisen väitetiedoksiannon liite 63), joka kuvaa neuvottelujen etenemistä seuraavasti:

"Taking the various alternatives discussed at yesterday's meeting we would prefer to limit the volume to be shared to no more than the market is expected to reach in 1981, say 1.35 million tonnes. Although there has been no further discussion with Shell, the four majors could set the lead by accepting

a reduction in their 1980 target market share of about 0.35 % provided the more ambitious smaller producers such as Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz, Anic/SIR also tempered their demands. Provided the majors are in agreement the anomalies could probably be best handled by individual discussions at Senior level, if possible before the meeting in Zurich."

(Eilisessä kokouksessa keskustelluista eri ratkaisuista pidämme parhaana rajata jaettavaa määrää sellaiseen, joka ei ylitä vuodelle 1981 arvioituja markkinoita, toisin sanoen 1,35 miljoonaan tonniin. Vaikka Shellin kanssa ei ole keskusteltu, voisivat neljä suurta näyttää esimerkkiä ja suostua vuoden 1980 markkinaosuustavoitteensa pienentämiseen 0,35 prosentilla, jos kunnianhimoisemmat pienet tuottajat kuten Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz, Anic/SIR myös lieventävät vaatimuksiaan. Jos suuret pääsevät sopimukseen, on paras keino poikkeusten käsittelyyn erilliset keskustelut johtajien tasolla, mieluiten jo ennen Zürichin kokousta.)

Asiakirjan mukana seuraa numerotietoja sisältävä kompromissiehdotus, jossa verrataan jokaisen toteutunutta tulosta vuoteen 1980 ("% of 1980 target").

154 Väliaikaisten toimenpiteiden soveltaminen, johon kuului kuukausittaisen myynnin vähentäminen yhteen kahdestoistaosaan edelliselle vuodelle sovitusta 85 prosentin tavoitteesta helmikuun ja maaliskuun aikana 1981, ilmenee tammikuussa 1981 pidettyjen kokousten pöytäkirjoista, joissa esitetään seuraavaa:

"In the meantime (February-March) monthly volume would be restricted to 1/12 of 85 % of the 1980 target with a freeze on customers."

[Tällä välillä (helmi-maaliskuussa) kuukausittaista määrää lasketaan yhteen kahdestoistaosaan vuodelle 1980 sovitusta 85 prosentin tavoitteesta eikä uusia asiakkaita oteta.]

155 Kolme asiakirjaa yhdessä todistavat, että tuottajat ottivat edellisen vuoden teoreettisen kiintiön loppuvuoden kiintiökseen ja tarkistivat, että myynti noudatti kiintiötä tiedottamalla myyntilukunsa toisilleen joka kuukausi. Ensinnäkin 21.12.1981 päivätyssä taulukossa (yleisen väitetiedoksiannon liite 67) esitetään jokaisen tuottajan myynti kuukausittain, kolmessa viimeisessä sarakkeessa marraskuun ja joulukuun myynti sekä vuoden kokonaismyynti käsin merkittynä. Toiseksi, ICI:stä löydetyssä italiaksi laaditussa päiväämättömässä taulukossa nimeltä "scarti per società" (Erot yhtiöittäin) (yleisen väitetiedoksiannon liite 65) verrataan jokaisen tuottajan osalta ajanjaksolla

tammikuusta joulukuuhun 1981 "actual" myyntilukuja "theoretic.(al)" (teoreettinen) lukuihin. Lopuksi ICI:stä löytyneessä päiväämättömässä taulukossa (yleisen väitetiedoksiannon liite 68) verrataan jokaisen tuottajan osalta ajanjakson tammikuusta marraskuuhun 1981 myyntilukuja ja markkinaosuuksia vuosien 1979 ja 1980 vastaaviin sekä ennustetaan loppuvuoden lukuja.

156 Itse asiassa ensimmäinen taulukko osoittaa, että tuottajat vaihtoivat kuukausittaista myyntiään koskevia lukuja. Kun sitä tarkastellaan yhdessä näiden lukujen sekä vuonna 1980 toteutuneiden lukujen vertailun kanssa – vertailut, jotka esitetään kahdessa muussa taulukossa, jotka koskevat samaa ajanjaksoa – tällaisen tiedon vaihto, jota riippumaton taloudellinen toimija tavanomaisesti pitäisi ehdottomasti liikesalaisuutena, tukee päätöksessä esitettyjä päätelmiä.

157 Kantajan osallistuminen näihin eri toimiin ilmenee toisaalta sen osallistumisesta kokouksiin, joissa toimia toteutettiin, erityisesti tammikuun 1981 kokouksiin sekä toisaalta siitä, että sen nimi mainitaan edellä mainituissa eri asiakirjoissa. Asiakirjoissa myös esitetään lukuja, joiden osalta on muistettava ICI:n todenneen vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen – ja johon muut kantajat viittaavat omissa vastauksissaan – ettei ollut mahdollista päätellä lukuja pelkästään Fides-järjestelmän tilastojen perusteella.

158 Kiintiöiden osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa, että vuoden 1982 osalta tuottajien väitetään osallistuneen neuvotteluihin kiintiösopimuksen tekemiseksi kyseiselle vuodelle; niiden väitetään tässä yhteydessä ilmoittaneen toisilleen pyrkimyksensä tonneissa; niiden väitetään myös, koska lopulliseen sopimukseen ei päästy, ilmoittaneen toisilleen kokouksissa ensimmäisen vuosipuoliskon kuukausittaiset myyntilukunsa verrattuina edellisen vuoden toteutuneeseen prosentuaaliseen osuuteen sekä, jälkimmäisen vuosipuoliskon aikana, pyrkineen rajoittamaan kuukausittaista myyntiään samaan prosentuaaliseen osuuteen kokonaismarkkinoista kuin saman vuoden ensimmäisen puolen vuoden aikana.

159 Tuottajien välisistä neuvotteluista kiintiöjärjestelmän perustamiseksi sekä tässä yhteydessä niiden toisilleen tekemistä pyrkimysilmoituksista todistaa ensinnäkin asiakirja nimeltä "Scheme for discussions 'quota system 1982'" (Keskustelusuunnitelma kiintiöjärjestelmäksi vuonna 1982, yleisen väitetiedoksiannon liite 69), jossa esitetään kaikkien niiden osalta, joille päätös on osoitettu, lukuun ottamatta Herculesta, tonnit, joihin ne katsovat olevansa

oikeutettuja sekä tiettyjen tuottajien osalta (kaikkien paitsi Anicin, Linzin, Petrofinan, Shellin ja Solvayn) myös tonnit, jotka niiden mukaan olisi osoitettava muille tuottajille; toiseksi ICI:n tiedote nimeltä "Polypropylene 1982, Guidelines" (Polypropeeni 1982, suuntaviivat, yleisen väitetiedoksiannon liite 70 a), jossa ICI analysoi meneillään olevia neuvotteluja; kolmanneksi 17.2.1983 päivätty taulukko (yleisen väitetiedoksiannon liite 70 b), jossa vertaillaan erilaisia myynnin jakamisehdotuksia, joista yhdessä nimeltä "ICI Original Scheme" (ICI:n alkuperäinen suunnitelma) Monte tekee toiseen, käsintehtyyn taulukkoon, vähäisiä muutoksia "Milliavacca 27/1/82" otsikoituun sarakkeeseen (kyseessä on Monten erään työntekijän nimi; yleisen väitetiedoksiannon liite 70 c); lopuksi italiaksi laadittu taulukko (yleisen väitetiedoksiannon liite 71), jossa esitetään monimutkainen ehdotus (joka kuvataan päätöksen 58 kohdan kolmannen alakohdan lopussa).

160 Ensimmäiselle vuosipuoliskolle hyväksytyt toimenpiteet esitetään 13.5.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa (yleisen väitetiedoksiannon liite 24), jossa todetaan erityisesti seuraavaa:

"To support the move a number of other actions are needed a) limit sales volume to some agreed prop. of normal sales."

(Tämän tukemiseksi tietyt muut toimenpiteet ovat tarpeellisia a) myynnin määrän rajoittaminen tiettyyn sovittuun osuuteen tavanomaisesta myynnistä.)

Toimenpiteiden täytäntöönpanoa todistaa 9.6.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirja (yleisen väitetiedoksiannon liite 25), jonka liitteenä olevassa taulukossa esitetään jokaisen tuottajan osalta "actual" myyntiluvut kuukausittain tammikuusta huhtikuuhun 1982 verrattuna lukuun "theoretical based on 1981 av(erage) market share" (teoreettinen laskettuna keskimääräisen vuoden 1981 markkinaosuuden perusteella), sekä 20. ja 21.7.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirja (yleisen väitetiedoksiannon liite 26) tammi–toukokuun 1982 osalta ja 20.8.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirja (yleisen väitetiedoksiannon liite 28) tammi–heinäkuun 1982 osalta.

161 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että vuoden 1981 ja vuoden 1982 kahden neljännesvuoden osalta komissio on perustellusti päätellyt aiemman ajanjakson mukaisen kuukausittaisten myyntien rajoitusjärjestelmän yhteisestä valvonnasta säännöllisissä kokouksissa, että kokouksiin osallistujat ovat hyväksyneet järjestelmän.

162 On lisättävä, että myynnin määrien rajoittamistoimenpiteiden samanlaisen tavoitteen vuoksi - nimittäin ylitarjonnan hintoihin aiheuttaman paineen vähentäminen - komissio on perustellusti päätellyt, että toimenpiteet olivat osa kiintiöjärjestelmää.

163 Kantajan esittämät väitteet eivät heikennä komission toteamia tosiseikkoja kantajan osallistumisesta myynnin määrien eri rajoittamistoimenpiteisiin vuosina 1979, 1980, 1981 sekä vuoden 1982 ensimmäisen neljännesvuoden aikana.

164 Ensinnäkin, kantajan väitteen, jonka mukaan komission esittämät asiakirjat ovat lähtöisin kolmansilta eivätkä ole seurausta tuottajien välisestä keskustelusta, kumoaa kokouspöytäkirjojen sisältö (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 12, 17, 23 ja 25), joka osoittaa että kokouksissa erityisesti käsiteltiin myynnin määrällisten tavoitteiden vahvistamista ja että tuottajat toimittivat omat lukunsa.

165 Toiseksi, vaikka olisi osoitettu, että tuottaja on hyödyntänyt enimmäistuotantokapasiteettiaan, ei tämä kumoa sitä, että tuottajat ovat jakaneet keskenään myynnin määriä. Se voisi ainoastaan osoittaa, ettei kantaja ole noudattanut tekemäänsä sopimusta.

166 Kolmanneksi ja lopuksi, Anicin ja SIR:n mainitseminen yhdessä (Anic/SIR) lukuisissa asiakirjoissa ei myöskään heikennä niiden asiakirjojen todistusarvoa, joissa näin tehdään. Itse asiassa näin on ainoastaan marraskuun 1980 jälkeisissä asiakirjoissa, kun taas aiemmissa asiakirjoissa (yleisen väitetiedoksiannon liitteet 55-58) Anicin ja SIR:n luvut esitettiin erikseen. Tämän selittää se, että 28.11.1980 lähtien 28.11.1980 annetun lain nro 784 2 pykälän mukaan ENI, yhtiö johon Anic kuului, oikeutettiin "ad assumere il mandato per la gestione della predetta società" (saamaan valtuudet edellä mainitun yhtiön hallinnosta vastaamiseen), eivätkä yhtiöt näin enää olleet kilpailijoita.

167 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin toteaa, ettei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja on osallistunut myynnin määrällisiin rajoitustoimenpiteisiin vuoden 1982 toiselle vuosipuoliskolle, koska Anic lakkasi osallistumasta kokouksiin vuoden 1982 puolivälissä, eikä vuoden ensimmäisen puoliskon aikana toteutunutta kuukausittaisen myynnin rajoittamista prosenttiosuuteen kokonaismarkkinoista voitu erottaa tuottajien kokouksissa jälkikäteen toteutetusta valvonnasta, joka tehtiin

vertaamalla tiettynä kuukautena tosiasiallisesti toteutuneita lukuja niihin lukuihin, joiden teoriassa olisi pitänyt toteutua.

168 Tätä toteamusta vahvistaa se, että niiden kokousten pöytäkirjoista, joissa kuukausittaisen myynnin rajoittamistoimenpiteitä valvottiin (6.10. ja 2.12.1982, yleisen väitetiedoksiannon liitteet 29 ja 33), ilmenee, ettei kantaja osallistunut valvontaan toimittamalla myyntilukujaan, koska pöytäkirjoihin liitetyissä taulukoissa lukee Anicin nimen vierellä joko luku, jota seuraa "est." (arvio), tai kirjaimet "N.A." ("not available", ei tiedossa) sekä arvioluku.

169 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa lopuksi, että kantajan väitetään olleen "osallisena kiintiösopimuksissa, jotka koskivat ainakin vuoden 1983 ensimmäistä vuosineljännestä" (päätöksen 78 kohdan seitsemäs alakohta), vaikka tämä oli lakannut osallistumasta kokouksiin vuoden 1982 puolivälissä tai vuoden lopussa.

170 Päätöksen päätösosan tutkimisesta sen perusteluosan valossa (19 ja 60 kohta, 77 kohdan toinen alakohta, 78 kohdan seitsemäs alakohta ja 96 kohdan toinen alakohta) sekä kantajalle osoitetusta erityisestä väitetiedoksiannosta ilmenee, että sen väitetään tosiasiassa osallistuneen vuoden 1982 viimeisen vuosineljänneksen aikana neuvotteluihin kiintiöiden vahvistamiseksi vuoden 1983 ensimmäiselle vuosineljännekselle.

171 Kantaja vastaa väitteeseen olevan epätodennäköistä, että se olisi osallistunut vuoden 1982 lopulla neuvotteluihin kiintiösopimuksesta vuodelle 1983, koska se kyseisenä ajankohtana oli poistunut polypropeenin markkinoilta.

172 Tämän osalta on todettava, että komissio on perustellusti päätellyt kantajan tietojensaantipyyntöön antaman vastauksen liitteistä, joissa esitetään sen myyntiluvut huhtikuuhun 1983 asti, että Anic oli läsnä polypropeenin markkinoilla huhtikuuhun 1983 asti.

173 Kuulemistilaisuudessa ilmeni, että liiketoiminnan siirtämistä Anicilta Montelle koskeva laki-asetus on annettu heinäkuussa 1982, mutta kyseisenä ajankohtana liiketoimen kohteena oleva rahamäärä ei ollut tarkalleen tiedossa. Lopullinen sopimus ja kauppahinnan määritys tehtiin vasta 29.10.1982.

174 Näistä tekijöistä ilmenee, ettei ole epätodennäköistä, että kantaja on toimittanut muille tuottajille vuoden 1982 lopulla toivomuksensa kiintiöiden vahvistamiseksi vuoden 1983 ensimmäiselle vuosineljännekselle. Tämän vuoksi on

tutkittava, onko komissio oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja teki toivomuksensa tunnetuiksi.

175 Komission tämän osalta esittämä ratkaiseva näyttö perustuu ICI:n työntekijän 28.10.1982 päivättyyn käsinkirjoitettuun muistiinpanoon (yleisen väitetiedoksiannon liite 76), jossa ICI:stä löytyneen tietokoneella laaditun yhteenvetotaulukon (yleisen väitetiedoksiannon liite 85, s. 2) mukaan esitetään kantajan "toivomukset" myynnin määrien osalta sekä sen ehdotukset muille tuottajille osoitettaviksi kiintiöiksi.

176 Tällainen "toivomusten" esittäminen myynnin määrien osalta sekä ehdotukset muille tuottajille osoitettaviksi kiintiöiksi sellaisen kilpailevan yrityksen työntekijän pyynnöstä, joka toimii puheenjohtajana kokouksissa, joiden tarkoituksena on erityisesti myynnin määrällisten tavoitteiden vahvistaminen, on katsottava osallistumiseksi neuvotteluihin kiintiöiden vahvistamiseksi vuoden 1983 ensimmäiselle vuosineljännekselle. Vaikka ei ole osoitettu, että kantaja osallistui kyseisenä aikana kokouksiin tai että se oli säännöllisesti yhteydessä muihin tuottajiin, on kuitenkin katsottava, että toimittaessaan tiedoksi toivomuksensa kantaja on pyrkinyt, ennen polypropeenialan toimintansa myymistä Montelle, nostamaan sen arvoa esittämällä merkittäviä toivomuksia myynnin määrien osalta.

177 Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja on toimittanut ICI:lle tiedoksi toivomuksensa myynnin määrien osalta lokakuun 1982 lopulla kiintiöiden vahvistamiseksi vuoden 1983 ensimmäiselle vuosineljännekselle, vaikka olikin lakannut osallistumasta säännöllisten kokousten järjestelmään vuoden 1982 puolivälissä.

178 Ottaen huomioon edellä esitetyt päätelmät on todettava, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut toisaalta, että kantaja oli yksi niistä tuottajista, jotka pääsivät yhteisymmärrykseen myynnin määrällisistä tavoitteista vuosille 1979 ja 1980 sekä kuukausittaisen myyntinsä rajoittamisesta aiemman ajanjakson perusteella vuodelle 1981 sekä vuoden 1982 ensimmäiselle vuosineljännekselle, jotka mainitaan päätöksessä ja jotka kuuluivat kiintiöjärjestelmään, sekä toisaalta, että lokakuun lopulla vuonna 1982 kantaja toimitti ICI:lle tiedoksi toivomuksensa myynnin määrien osalta vuoden 1983 ensimmäiselle vuosineljännekselle. Komissio ei kuitenkaan ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että kantaja olisi yksi niistä polypropeenin tuottajista, jotka pääsivät yhteisymmärrykseen kuukausittaisen myyntinsä rajoittamisesta aiemman ajanjakson perusteella vuoden 1982 toiselle vuosipuoliskolle.

2. *ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltaminen*

A Oikeudellinen luonnehdinta

a) Kanteen kohteena oleva päätös

179 Päätöksen mukaan (81 kohdan ensimmäinen alakohta) säännöllisten ja jatkuvien kokousten järjestelmän yhteydessä tehdyt suunnitelmat ja järjestelyt kokonaisuudessaan muodostavat 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun yhtenäisen ja jatkuvan "sopimuksen".

180 Tässä tapauksessa tuottajat ovat osallistumalla yhteiseen hintojen sääntelyä ja polypropeenin toimittamista markkinoille koskevaan suunnitelmaan osallistuneet yleiseen puitesopimukseen, joka toteutui useana yksityiskohtaisena säännöllisesti laadittuna sopimuksena (päätöksen 81 kohdan kolmas alakohta).

181 Päätöksessä esitetään (82 kohdan ensimmäinen alakohta), että yleisen yksityiskohtaisen suunnitelman täytäntöönpanemiseksi tehtiin selkeä sopimus useista seikoista, kuten yksittäisistä hinta-aloitteista ja vuosittaisista kiintiösuunnitelmista. Tietyissä tapauksissa tuottajat eivät olleet yksimielisiä lopullisesta suunnitelmasta, kuten vuosien 1981 ja 1982 kiintiöiden osalta. Kuitenkin se, että tuottajat sopivat toimenpiteistä, kuten tietojen vaihdosta ja kuukausittaisen myynnin vertailusta aiemman ajanjakson aikana toteutuneeseen tulokseen, ei ainoastaan osoita tällaisten toimenpiteiden kehittämistä ja soveltamista koskevan selkeän sopimuksen olemassaoloa, vaan osoittaa myös sellaisen sanattoman sopimuksen olemassaoloa, jolla pyrittiin kaikin mahdollisin keinoin säilyttämään tuottajien asemat.

182 Päätelmää, jonka mukaan oli olemassa pysyvä sopimus, ei heikennä se, että tietyt tuottajat eivät välttämättä osallistuneet kaikkiin kokouksiin. Aloitteen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon kului useita kuukausia, eikä satunnainen poissaolo suinkaan estänyt tiettyä tuottajaa osallistumasta siihen (päätöksen 83 kohdan ensimmäinen alakohta).

183 Päätöksen mukaan (86 kohdan ensimmäinen alakohta), kartellin täytäntöönpano oli ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukaisen sopimuksen tekemistä, koska se perustui yhteiseen, yksityiskohtaiseen suunnitelmaan.

184 Päätöksessä esitetään (86 kohdan toinen alakohta), että sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteet eroavat toisistaan, mutta että tietyissä tapauksissa salainen liitto käsittää molempien kiellettyjen yhteistyömuotojen tekijöitä.

185 Yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteellä tarkoitetaan sellaista yritysten välistä yhteistoimintaa, joka käsittää tietoista käytännön yhteistyötä kilpailun riskien osalta, ilman että varsinaista sopimusta asiasta tehdään (päätöksen 86 kohdan kolmas alakohta).

186 Päätöksen mukaan (87 kohdan ensimmäinen alakohta), kun perustamissopimuksessa on esitetty erillinen yhdenmukaistetun menettelytavan käsite, on sillä pyritty estämään se, että yritykset kiertäisivät 85 artiklan 1 kohdan soveltamisen sopimalla kilpailunvastaisista toimista tekemättä varsinaista lopullista sopimusta asiasta, esimerkiksi tiedottamalla toisilleen ennakolta jokaisen suunnittelemista asenteista, jotta toiset voivat säännellä omaa kaupallista toimintaansa tietäen toisten toimivan samoin (katso asia 48/69, Imperial Chemical Industries Ltd v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 619).

187 Yhteisöjen tuomioistuin on 16.12.1975 antamassaan tuomiossa asiassa Suiker Unie (yhdistetyt asiat 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Kok. 1975, s. 1663) todennut, että sen oikeuskäytännössä aiemmin laatimat yhteistoiminnan ja yhteistyön kriteerit on ymmärrettävä sellaisen perustamissopimuksen kilpailua koskeviin määräyksiin erottamattomasti kuuluvan käsitteen valossa, jonka mukaan jokaisen taloudellisen toimijan on määritettävä itsenäisesti politiikka, jota se aikoo noudattaa yhteismarkkinoilla. Vaikka tämä itsenäisyysvaatimus ei poistakaan taloudellisten toimijoiden oikeutta järkevästi mukautua kilpailijoiden senhetkiseen tai ennakoituun toimintaan, siinä kuitenkin kielletään ehdottomasti toimijoiden väliset suorat tai epäsuorat yhteydet, joiden tarkoituksena tai seurauksena on joko vaikuttaa tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan käyttäytymiseen markkinoilla tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle päätetty tai suunnitteilla oleva käyttäytyminen markkinoilla (päätöksen 87 kohdan toinen alakohta). Tällainen käyttäytyminen voi olla 85 artiklassa tarkoitettu yhdenmukaistettu menettelytapa, vaikka osapuolet eivät olisi ennakolta sopineet yhteisestä suunnitelmasta, joka määrittäisi niiden käyttäytymisen markkinoilla, vaan soveltavat kaupallisen käyttäytymisen yhteensovittamista helpottavia salaisia mekanismeja tai osallistuvat sellaisiin (päätöksen 87 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäinen virke).

188 Lisäksi päätöksessä esitetään (87 kohdan kolmannen alakohdan kolmas virke), että monimutkaisen kartellin yhteydessä on mahdollista, että tietyt tuottajat eivät aina ilmaise muodollisesti suostumustaan muiden hyväksymään toimintaan, mutta osoittavat yleisen tukensa kyseiselle suunnitelmalle ja toimivat sen mukaisesti. Tietyiltä osin tuottajien jatkuva yhteistyö ja yhteistoiminta sopimuksen täytäntöönpanossa yleensä voi näin ollen käsittää yhdenmukaistetun menettelytavan ominaispiirteitä (päätöksen 87 kohdan kolmannen alakohdan viides virke).

189 Päätöksen mukaan (87 kohdan neljäs alakohta) yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteen merkitys ei niinkään ole seurausta tällaisen menettelytavan ja sopimuksen välisestä eroavaisuudesta, vaan 85 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan kuuluvan salaisen yhteistoiminnan ja pelkän samankaltaisen käyttäytymisen, johon ei sisälly yhteiselle menettelytavalle ominaisia piirteitä, välisestä eroavaisuudesta. Tämän vuoksi ei tässä tapauksessa ole merkitystä salaisten järjestelyjen täsmällisellä muodolla.

190 Päätöksessä (88 kohdan ensimmäinen ja toinen alakohta) todetaan, että suurin osa tuottajista väitti hallinnollisen menettelyn aikana, ettei niiden käyttäytyminen niin sanottujen hinta-aloitteiden yhteydessä ollut seurausta 85 artiklassa tarkoitetusta sopimuksesta (katso päätöksen 82 kohta) ja ettei siitä voida päätellä yhdenmukaistetun menettelytavan olemassaoloa markkinoilla, koska jälkimmäinen käsite edellyttää selviä tekoja markkinoilla; nämä kuitenkin puuttuvat tässä tapauksessa, koska yhtään hintaluetteloa tai tavoitehintaa ei ole toimitettu asiakkaille. Päätöksessä hylätään tämä väite, koska jos tässä tapauksessa olisi tarpeen vedota näyttöön yhdenmukaistetusta menettelytavasta, olisi siihen osallistuneiden velvoite tiettyihin toimenpiteisiin yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi jo osoitettu. Hinta-aloitteet esitettiin asiakirjoissa. Oli myös kiistatonta, että eri tuottajat toimivat samankaltaisesti niiden täytäntöönpanemiseksi. Tuottajien yksittäin tai yhdessä toteuttamat toimenpiteet ilmenevät asiakirjoista: kokouspöytäkirjoista, sisäisistä tiedotteista, myyntiyksiköille lähetetyistä ohjeista ja kiertokirjeistä sekä kirjeistä asiakkaille. Sillä, ovatko tuottajat julkaisseet hintaluetteloita, ei ole merkitystä. Hintoja koskevat ohjeet sellaisenaan ovat parasta mahdollista näyttöä jokaisen tuottajan toimista yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi mutta myös sisällöltään ja aikajärjestykseltään näyttöä salaisesta yhteistoiminnasta.

b) Asianosaisten väitteet

191 Kantaja myöntää, että ero sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan välillä saattaa olla merkityksetön, koska ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa kielletään kaikenlaiset salaiset sopimukset. Kuitenkin, kun kyseessä ei enää ole määräyksen rikkomisen olemassaolon osoittaminen, vaan rikkomisesta seuraavan vastuun laadun ja asteen määrittäminen, olisi kantajan mukaan tehtävä ero sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan välillä.

192 Kun kyseessä on sopimus, ja kun osanottajien liittyminen sopimuksen kohteena olevaan yleiseen suunnitelmaan on osoitettu, on näiden vastuu mahdollista, myös sellaisen toiminnan osalta, johon kaikki sopimuspuolet eivät ole suoraan ja välttämättä osallistuneet.

193 Kantaja väittää, että sitä vastoin kun kyseessä on yhdenmukaistettu menettelytapa, eikä näyttöä osallistumisesta yleiseen suunnitelmaan ole, ei yhdenmukaistettua menettelytapaa voida osoittaa kuin sellaisten toimien ja käyttäytymisen osalta, joiden voidaan osoittaa olevan seurausta yhteistoiminnasta. Yhdenmukaistettu menettelytapa toteutuu kantajan mukaan tällaisen toiminnan tai käyttäytymisen rajoissa. Tämän vuoksi, kun kyseessä on yhdenmukaistettu menettelytapa, ei siihen osallistuvia voida asettaa vastuuseen kuin sellaisesta toiminnasta tai käyttäytymisestä, joka on suoraan ja tosiasiallisesti osoitettavissa ja joka on seurausta yhteistoiminnasta.

194 Komissio puolestaan huomauttaa niiden seurausten osalta, joita kantaja pyrkii osoittamaan sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan määrittelyn perusteella, että kantaja pyrkii erottelemaan osiin yksittäisen rikkomisen, toisin sanoen polypropeenin hintojen tukemiseksi perustetun kartellin, erillisten rikkomisten sarjaksi rajoittaakseen vastuutaan. Se pyrkii keinotekoisesti erottelemaan yritysten eri toimet kartellin yhteydessä, vaikka toimet muodostavat yhden kokonaisuuden. Se, että Anic on liittynyt kartelliin – osallistumalla kiellettyihin kokouksiin – liittää välttämättä Anicin toteutettujen toimien kokonaisuudesta seuraavaan vastuuseen.

195 Lisäksi komissio esittää, ettei yhdenmukaistettu menettelytapa välttämättä edellytä näyttöä markkinakäyttäytymisestä. Pelkkä osallistuminen yritysten välisiin kontakteihin, siinä määrin kuin niiden tavoitteena oli rajoittaa yritysten itsenäisyyttä, on ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista.

c) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

196 On todettava, että komissio on käyttänyt jokaista tosiseikkaa kantajaa vastaan todisteena joko ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan mukaisesta sopimuksesta tai yhdenmukaistetusta menettelytavasta. Itse asiassa päätöksen 80 kohdan toisen alakohdan, 81 kohdan kolmannen alakohdan ja 82 kohdan ensimmäisen alakohdan tarkastelusta yhdessä ilmenee, että komissio on katsonut jokaisen näistä eri tekijöistä "sopimukseksi".

197 Samoin päätöksen 86 kohdan toisen ja kolmannen alakohdan, 87 kohdan kolmannen alakohdan sekä 88 kohdan tarkastelusta yhdessä ilmenee, että toissijaisesti komissio katsoi "yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi" ne tekijät rikkomisessa, joista ei voitu päätellä osapuolten tehneen etukäteen sopimusta toimintaansa markkinoilla koskevasta yhteisestä suunnitelmasta, vaan hyväksyneen järjestelyjä tai noudattaneen niitä helpottaakseen kaupallisten toimintatapojensa yhteensovittamista, tai joista ei kartellin monimutkaisuuden vuoksi voitu osoittaa, että tietyt tuottajat olivat ilmaisseet muodollisen suostumuksensa muiden toiminnalle, vaikka ne olivatkin ilmaisseet yleisen tukensa kyseiselle suunnitelmalle sekä toimineet sen mukaisesti. Niinpä päätöksessä päätellään, että tietyiltä osin tuottajien jatkuva yhteistyö ja salailu yleisen sopimuksen täytäntöönpanossa voivat sisältää tiettyjä yhdenmukaistetulle menettelytavalle ominaisia piirteitä.

198 Kuten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, jotta kyseessä olisi ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus, on riittävää, että kyseiset yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa toimia markkinoilla määrätyllä tavalla (katso asia 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 661, 112 kohta ja yhdistetyt asiat 209/78–215/78 ja 218/78, Van Landewyck v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125, 86 kohta); siksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissiolla oli oikeus pitää ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan mukaisena sopimuksena kantajan ja muiden polypropeenin tuottajien välistä yhteisymmärrystä, jonka se oli oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut ja joka koski hinta-aloitteita, myynnin määrällisiä tavoitteita vuosille 1979 ja 1980 sekä kuukausittaisen myynnin rajoittamistoimenpiteitä aiemman ajanjakson mukaisesti vuosille 1981 ja vuoden 1982 ensimmäiselle vuosipuoliskolle.

199 Yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteen määrittelemiseksi on viitattava yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan tuomioistuimen aiemmin asettamat yhteensovittamista ja yhteistoimintaa koskevat kriteerit on

ymmärrettävä sen ETY:n perustamissopimuksen kilpailusääntöjen perusajatuksen valossa, jonka mukaan jokaisen taloudellisen toimijan on päätettävä itsenäisesti toimintaperiaatteistaan, joita se aikoo noudattaa yhteismarkkinoilla. Vaikka tämä itsenäisyysvaatimus ei poistakaan taloudellisten toimijoiden oikeutta järkevästi mukautua kilpailijoiden senhetkiseen tai ennakoituun toimintaan, siinä kuitenkin kielletään ehdottomasti toimijoiden väliset suorat tai epäsuorat yhteydet, joiden tarkoituksena on joko vaikuttaa tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan käyttäytymiseen markkinoilla tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle päätetty tai suunnitteilla oleva käyttäytyminen markkinoilla tai joilla on tällainen vaikutus (edellä mainitut yhdistetyt asiat 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie v. komissio, 173 ja 174 kohta).

200 Tässä tapauksessa kantaja on osallistunut kokouksiin, joiden tavoitteena oli vahvistaa tavoitteet hintojen ja myynnin määrien osalta ja joiden aikana kilpailijoiden välillä vaihdettiin tietoa hinnoista, joita ne tahtoivat sovellettavan markkinoilla, hinnoista, joita ne aikoivat soveltaa, kannattavuusrajoista, tarpeellisiksi katsotuista myynnin määrien rajoituksista sekä myyntiluvuista. Osallistumalla näihin yhteydenpitoihin ja kokouksiin kantaja on osallistunut kilpailijoidensa kanssa yhdenmukaistettuun toimintaan, jonka tavoitteena oli vaikuttaa näiden yritysten käyttäytymiseen markkinoilla ja paljastaa muille jokaisen tuottajan suunnittelema käyttäytyminen markkinoilla.

201 Näin kantaja ei ainoastaan pyrkinyt poistamaan ennakolta epävarmuutta sen kilpailijoiden tulevan käyttäytymisen osalta, vaan sen on myös pitänyt ottaa huomioon suoraan tai epäsuorasti näiden kokouksien aikana saamansa tieto määrittäessään politiikkaa, jota se aikoi soveltaa markkinoilla. Samoin sen kilpailijoiden on täytynyt ottaa huomioon suoraan tai epäsuorasti kantajan niille paljastamat tiedot käyttäytymisestä, josta se oli päättänyt tai jota se suunnitteli itse soveltavansa markkinoilla, määrittäessään politiikkaa jota ne aikoivat noudattaa markkinoilla.

202 Tästä seuraa, että komissio on perustellusti katsonut toissijaisesti polypropeenin tuottajien säännölliset kokoukset, joihin kantaja on osallistunut vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta vuoden 1982 puoliväliin asti, sekä sen, että kantaja toimitti ICI:lle tiedoksi lokakuun 1982 lopussa toivomuksensa myynnin määrien osalta vuoden 1983 ensimmäisen vuosineljänneksen osalta, ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi, ottaen huomioon niiden tavoitteen.

203 Sen osalta, oliko komissiolla oikeus päätellä, että kyseessä oli yksi yhtenäinen rikkominen, joka päätöksen 1 artiklassa määritellään "sopimukseksi ja yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi", ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että ottaen huomioon niiden saman tavoitteen, yhdenmukaistetut menettelytavat ja tehdyt sopimukset olivat osa säännöllisten kokousten järjestelmää ja tavoitehintojen ja kiintiöiden vahvistusjärjestelmää.

204 On korostettava, että järjestelmät olivat osa kyseisten yritysten pyrkimyksiä, joilla oli yksi ainoa taloudellinen tavoite, nimittäin hintojen tavanomaisen kehityksen vääristäminen polypropeenin markkinoilla. Olisi siis epämielekästä jakaa osiin jatkuvaa käyttäytymistä, jolla oli vain yksi tavoite, ja käsitellä sitä erillisten rikkomisten sarjana. Kantaja osallistui vuosien ajan integroitujen järjestelmien kokonaisuuteen, joka on sellainen yksin teoin tehty kilpailusääntöjen rikkominen, joka ilmeni lainvastaisina sopimuksina ja yhdenmukaistettuina menettelytapoina.

205 On todettava, että komissiolla oli oikeus määritellä yksin teoin tehty rikkominen "sopimukseksi ja yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi", koska rikkomiseen sisältyi osatekijöitä, jotka on määriteltävä "sopimukseksi", sekä tekijöitä, jotka on määriteltävä "yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi". Itse asiassa, koska rikkomiseen sisältyi monenlaisia tekijöitä, on komission päätöksen 1 artiklassa kuvaama kaksinkertainen oikeudellinen luonnehdinta ymmärrettävä siten, ettei luonnehdinnassa edellytetä samanaikaisesti ja kumulatiivisesti näyttöä siitä, että kaikki tosiseikat täyttävät sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan tunnusmerkit, vaan siinä kuvataan monimutkaista kokonaisuutta, johon liittyvistä tosiseikoista osa täyttää ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa — jossa ei määrätä erityisestä tunnusmerkistöstä tällaisia monimutkaisia kilpailunrajoituksia varten — tarkoitetun sopimuksen ja osa puolestaan yhdenmukaistetun menettelytavan tunnusmerkit.

206 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioinnista, joka koskee komission suorittamaa tosiseikkojen määrittämistä, ilmenee, että komissio on kantajan osalta hankkinut oikeudellisesti riittävän näytön kaikista kyseisen kilpailunrajoituksen tunnusmerkistötekijöistä sen ajanjakson osalta, jona kantaja osallistui polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten järjestelmään, eikä se täten ole lukenut kantajan syyksi muiden tuottajien käyttäytymistä.

207 Edellä esitetty huomioon ottaen on kantajan väite hylättävä.

B Kilpailua rajoittava vaikutus

a) Kanteen kohteena oleva päätös

208 Päätöksessä (90 kohdan ensimmäinen ja toinen alakohta) todetaan, että 85 artiklan 1 kohdan soveltamiseksi ei ole ehdottomasti tarpeen, ottaen huomioon sopimuksen selkeästi kilpailua rajoittava tavoite, osoittaa sillä olevan kilpailun vastaisia vaikutuksia. Tässä tapauksessa kaikesta kuitenkin ilmenee, että sopimuksella on ollut huomattava vaikutus kilpailun edellytyksiin.

b) Asianosaisten väitteet

209 Kantaja väittää, että sen kauppapolitiikka sekä hintojen että myynnin määrien osalta on ollut täysin riippumatonta niiden kokousten sisällöstä, joihin kantaja on osallistunut. Tämän osalta se toteaa, että muut tuottajat pitivät sitä ongelmana tai haittatekijänä ja että ne arvioivat tarpeelliseksi painostaa sitä.

210 Kantaja huomauttaa, että komissio on myöntänyt ettei Anicin osalta ole löydetty myyntiyksiköille osoitettuja hintoja koskevia ohjeita. Kantaja kuitenkin huomauttaa toimittaneensa komissiolle hintojen muodostamisjärjestelmäänsä sekä harjoittamaansa hintapolitiikkaa koskevaa tietoa. Se on näin mielestään osoittanut, että sen soveltamat hinnat ovat aina olleet erilaisia kuin "tavoitehinnat", ettei sillä ole koskaan ollut luettelohintoja polypropeenille ja että sen tosiasiallinen tuotanto toteutui aina enimmäiskapasiteetilla.

211 Kantaja toteaa vielä, että sen väitetty osallistuminen kartelliin oli niin vähäistä, johtuen sen pienestä markkinaosuudesta, ettei sillä voinut olla kilpailua rajoittavaa vaikutusta, jos sitä verrataan "neljän suuren" ylivoimaan, kun näillä oli yksinään yli 50 prosenttia markkinoista. Kantajan mukaan alle 3 prosentin markkinaosuudellaan sen oli mahdotonta toimia suurten vastaisesti tai mitenkään vaikuttaa näiden käyttäytymiseen.

212 Komissio puolestaan esittää, että se on pääosin jo vastannut kantajan väitteisiin. Se kiistää kuitenkin ehdottomasti kantajan väitteen, joka perustuu tämän markkinaosuuden merkityksettömyyteen, jonka perusteella kantaja väittää, ettei sen osallistumisella ole voinut olla kilpailua rajoittavaa vaikutusta. Komissio vastaa, että 85 artiklan soveltamiseksi edellytetyt kilpailua rajoittavat vaikutukset ovat seurausta koko kartellista, eivätkä yhden yrityksen osallistumisesta. Mikäli näin ei olisi, voisi sellaisilla markkinoilla, joilla olisi

lukuisia pieniä yrityksiä, kartelli, joka käsittäisi 100 prosenttia tuottajista, välttää kiellon, koska jokaisen osallistujan osuus yksittäin tarkasteltuna olisi vähäinen.

c) Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

213 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kantaja pyrkii väitteillään osoittamaan, ettei sen osallistuminen polypropeenin tuottajien säännöllisiin kokouksiin kuulu ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, koska kantajan kilpaileva käyttäytyminen markkinoilla osoittaa, ettei sen osallistumisella ollut kilpailun vastaista tavoitetta tai vaikutusta.

214 ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa kielletään yhteismarkkinoille soveltumattomina sellaiset yritysten väliset sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat, joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja tai joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä.

215 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että komission suorittamasta tosiseikkojen toteamista koskevasta arvioinnista ilmenee, että säännöllisten kokousten, joihin kantaja osallistui, tavoitteena oli rajoittaa kilpailua yhteismarkkinoilla erityisesti tavoitehintoja ja myynnin määrällisiä tavoitteita vahvistamalla ja että tämän vuoksi sen osallistumisella kokouksiin oli ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kilpailun vastainen tarkoitus.

216 Lisäksi kantajan väitteet, joilla se pyrkii osoittamaan, ettei sen toiminnalla voinut olla kilpailua rajoittavia vaikutuksia, on hylättävä, koska olennaista ei ole se, onko kantajan osallistuminen ollut omiaan rajoittamaan kilpailua, vaan se, onko rikkominen, johon se on muiden mukana osallistunut, voinut sitä rajoittaa. Tämän osalta on todettava, että yritykset, jotka ovat osallistuneet päätöksessä todettuun rikkomiseen, edustavat markkinoita lähes kokonaisuudessaan, mistä ilmenee selkeästi, että niiden yhdessä toteuttamalla rikkomisella on voinut olla kilpailua rajoittava vaikutus.

217 Tämän vuoksi väite on hylättävä.

C Vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan

a) Kanteen kohteena oleva päätös

218 Päätöksessä esitetään (93 kohdan ensimmäinen alakohta), että tuottajien välinen sopimus oli omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

219 Tässä tapauksessa käytännössä merkittävän teollisen tuotteen kauppaa kokonaisuudessaan koko yhteisössä (ja muissa Länsi-Euroopan maissa) koskevan salaisen sopimuksen kaikenkattava luonne oli omiaan sellaisenaan vääristämään kauppaa niiltä reiteiltä, joille se olisi ohjautunut ilman kyseistä sopimusta (päätöksen 93 kohdan kolmas alakohta). Päätöksen mukaan (93 kohdan neljäs alakohta) hintojen vahvistaminen keinotekoiselle tasolle sopimuksen avulla sen sijaan, että markkinoiden sallittaisiin itse hakeutua tasapainoon, on muuttanut kilpailun rakennetta yhteisössä kokonaisuudessaan. Yritykset välttivät näin velvoitteen reagoida välittömästi markkinavoimiin ja selviytyä havaitun ylikapasiteetin ongelmasta.

220 Päätöksessä (94 kohta) esitetään, että tavoitehinnan vahvistamisen jokaisen jäsenvaltion osalta, vaikka siinä jouduttiinkin tietyssä määrin huomioimaan paikallinen tilanne, on täytynyt muuttaa kaupan kuvioita ja pienentää hintojen välisiä eroja, jotka liittyivät tuottajien tehokkuuteen. "Account leadership" -järjestelmä, joka ohjasi asiakkaita tietyille nimenomaisesti osoitetuille tuottajille, pahensi hintoja koskevien järjestelyjen vaikutusta. Komissio myöntää, että vahvistaessaan kiintiöitä tai tavoitteita tuottajat eivät puuttuneet jäsenvaltiokohtaiseen tai alueelliseen jakautumiseen. Joka tapauksessa kiintiön tai tavoitteen olemassaolo rajoittaa tuottajan mahdollisuuksia.

b) Asianosaisten väitteet

221 Kantaja toistaa, että johtuen sen merkityksettömästä koosta markkinoilla, ei sen osallistuminen väitettyyn kartelliin ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

222 Komissio toistaa, ettei väitettä voida hyväksyä, koska kyseessä ei ole kantajan osallistumisen vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaan kartellin vaikutus kokonaisuudessaan.

c) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

223 On todettava, että komissiolla ei ole velvoitetta osoittaa, että kantajan osallistumisella sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan olisi ollut huomattavaa vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Itse asiassa ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohta edellyttää ainoastaan, että kilpailua rajoittavat sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tämän osalta on todettava, että todetut kilpailun rajoitukset olivat omiaan vääristämään kaupan virtauksia siitä, mihin ne olisivat suuntautuneet ilman rajoituksia (edellä mainitut yhdistetyt asiat 209/78–215/78 ja 218/78, tuomio 29.10.1980, 172 kohta).

224 Lisäksi tässä vaiheessa on muistettava, ettei kantaja voi vedota pieneen kokoonsa markkinoilla väittäessään, ettei sen toiminnalla voinut olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koska kilpailunrajoitus, jonka toteuttamiseen se osallistui muiden kanssa, oli omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

225 Tästä seuraa, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut päätöksen 93 ja 94 kohdassa, että kilpailunrajoitus, johon kantaja osallistui, oli omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja ettei ollut tarpeen osoittaa, että kantajan yksittäisellä osallistumisella oli vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

226 Tästä seuraa että väite on hylättävä.

3. *Päätelmät*

227 Kaikesta edellä esitetystä seuraa ensinnäkin, että koska komission kantajaa vastaan esittämää tosiseikkojen toteamista vuoden 1978 loppua tai vuoden 1979 alkua edeltävältä ajalta sekä lokakuun 1982 jälkeiseltä ajalta ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla toteennäytetty, on päätöksen 1 artikla kumottava niiltä osin kuin siinä todetaan kantajan osallistuneen rikkomiseen näiden ajanjaksojen aikana; toiseksi, koska komission kantajaa vastaan esittämää tosiseikkojen toteamista kantajan osallistumisesta vuoden 1982 puolivälin jälkeen polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten järjestelmään, hinta-aloitteisiin sekä kuukausittaisen myynnin rajoittamiseen aiemman ajanjakson mukaiseksi ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla toteennäytetty, on päätöksen 1 artikla kumottava niiltä osin kuin siinä todetaan tämä osallis-

tuminen; kolmanneksi, koska komission kantajaa vastaan esittämää tosiseikkojen toteamista hinta-aloitteiden täytäntöönpanon helpottamistoimenpiteistä ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla toteennäytetty, on päätöksen 1 artikla kumottava niiltä osin kuin siinä todetaan kantajan osallistuneen näihin toimenpiteisiin. Muilta osin kantajan väitteet, jotka koskevat komission toteuttamaa tosiseikkojen toteamista ja ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamista kiistan kohteena olevassa päätöksessä, on hylättävä.

Kantajan vastuu rikkomisesta

228 Kantajan mukaan komissio on virheellisesti lukenut rikkomisen kantajan syyksi, koska osa vastuusta olisi pitänyt lukea SIR:n ja osa Monten syyksi. Kantaja kuvaa ensin polypropeenialan taustaa Italiassa, jossa vuoden 1982 alkuun asti kolme italialaista tuottajaa, Monte, Anic ja SIR, kilpailivat voimakkaasti keskenään. Seuraavaksi alalla oli kaksi peräkkäistä uudelleenjärjestelyä. Ensin 9.12.1981 SIR:n laitokset siirtyivät SIL:lle, yhtiölle, joka oli kokonaan Anicin omistuksessa. Kesäkuussa 1982 SIL:n osakkeet siirrettiin aluksi "girate per procura" Enoxy Chimicalle ja 31.12.1982 ne siirtyivät tälle yhtiölle. Mainittuna päivänä koko Italian polypropeeniala oli siirtynyt Monten käsiin. Anic luopui alasta lopullisesti. Ottaen huomioon tämän kehityksen on tarpeen määrittää tarkasti, mikä yhtiö on kyseisestä rikkomisesta vastuussa.

229 Kantaja huomauttaa, että päätöksessään komissio lähtee periaatteesta, jonka mukaan yritykset ovat yhteisön kilpailusääntöjen oikeussubjekteja. Tätä yrityksen käsitettä ei tule sekoittaa oikeushenkilön käsitteeseen, jota käytetään yhtiöoikeudessa tai vero-oikeudessa. Anic tunnustaa, että periaate on oikea ja että se on yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen; myös komissio on soveltanut periaatetta päätöksessään norjalaisiin yrityksiin Saga Petrokjemi ja Statoil (97 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

230 Kantajan mukaan periaatetta ei ole asianmukaisesti sovellettu italialaisiin yrityksiin. Ensinnäkin komission olisi kuulunut katsoa yritykseen, joka yhä on olemassa vaikkakin selvitystilassa, liittyvät seikat SIR:n, eikä Anicin, syyksi. Komissio on kuitenkin jatkuvasti väärin sekoittanut yritykset, minkä seurauksena SIR on välttynyt syytteiltä. Toiseksi, lähestymistapa on ristiriitainen päätöksessä sovellettuun lähestymistapaan Anicin polypropeeniyrityksen Montelle luovuttamisen osalta. Komissio katsoo, että koska Anic on

edelleen olemassa itsenäisenä kokonaisuutena, se on vastuussa aiemmin, ennen Montelle luovuttamista, omistamansa polypropeeniyrityksen rikkomisesta. Näin tehdessään komissio käyttää yrityksen käsitettä itsenäisenä yksikkönä, joka on myös oikeushenkilö, eikä taloudellisen toiminnan kokonaisuutena.

231 Kantaja väittää, että tällaisesta erottelusta, joka on mahdollinen siksi, että siirtäjä on yhä olemassa yrityksen siirron jälkeen, on absurdeja ja mielivaltaisia seurauksia. Siirtäjän vastuu siirretyn yrityksen toteuttamasta rikkomisesta on näin riippuvainen ainoastaan siitä, onko siirtäjällä muuta yritystoimintaa ja siitä kuinka toiminta on järjestetty. Välttääkseen vastuutaan olisi Anicin täytynyt ainoastaan siirtää muiden alojen toimintansa muille yrityksille siirrettyään polypropeenialan toimintansa Montelle.

232 Perustellakseen norjalaisten yritysten osalta erilaista lähestymistapaa komissio esittää, että norjalaisten tapauksessa juridinen kokonaisuus oli lakannut olemasta, kun se taas Anicin tapauksessa oli edelleen olemassa. Kantaja kiistää väitteen ja esittää, että pääasiallinen kysymys on, mitä tekijää pidetään tärkeämpänä, yritystä vai juridista kokonaisuutta. Kun tämä on ratkaistu, on tekijää sovellettava johdonmukaisesti. Kantajan mukaan komission väitettä, jonka mukaan Anicin tapauksessa ei yrityksen siirtoa ole tapahtunut, koska yrityksen käsite ei ole sama kuin tuote tai toimiala, ei myöskään voida hyväksyä. Kantajan mukaan polypropeeniala oli itsessään taloudellinen kokonaisuus Anicin sisällä. Tämä taloudellinen yksikkö ja sitä vastaava yritys aineellisine ja immateriaalisine omaisuuksineen siirrettiin.

233 Lopuksi kantajan mukaan se, ettei SIR:n vastuuksi katsota sen toteuttamia toimia, on ristiriitaista päätöksessä. Jokaisella kerralla, kun komissio on löytänyt asiakirjoista viittauksen Aniciin ja SIR:ään yhdessä, se on katsonut siihen liittyvän toiminnan kuuluvan kantajalle. On kuitenkin yhtä uskottavaa, että tietyissä tapauksissa määrätystä käyttäytymisestä vastuussa on SIR eikä Anic. Tämän vuoksi komission olisi pitänyt ottaa huomioon ainakin sakkoa määrittäessään se mahdollisuus, että kaikkea asiakirjoista ilmenevää käyttäytymistä, jonka osalta viitataan Aniciin ja SIR:ään yhdessä, ei voida lukea kantajan syyksi.

234 Komissio puolestaan katsoo, että norjalaisten tapaus on erilainen kuin Anicin. Norjalaisten tapauksessa yrityksen juridinen kokonaisuus oli lakannut olemasta, kun taas Anic oli edelleen olemassa erilaisessa muodossa, mutta taloudellisilta ja toiminnallisilta piirteiltään pääasiallisesti muuttumattomana. Kantaja luulee virheellisesti, että komissio on norjalaisten tapauksessa katsonut, että

yrityksen käsite vastaisi tuotetta tai toimialaa. Yrityksen käsite on monimutkainen käsite, johon sisältyy inhimillisiä ja aineellisia tekijöitä yhtenäisen taloudellisen toiminnan tavoittelussa, jonka määrittämisessä kilpailijoiden ja asiakkaiden mielipide auttaa. Sekä norjalainen yritys että Anic vastaavat tätä käsitettä. Anic ei koostu useista eri yrityksistä siten että jokaista tuotannonalaa vastaisi yksi yritys. Yrityksenä sillä on yksi yhtenäinen tavoite. Tämän vuoksi se on sama yritys ennen ja jälkeen polypropeenin tuotannon luovuttamisen. Ei siis ole syytä olla lukematta rikkomista yrityksestä vastaavan oikeushenkilön syyksi.

235 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kun ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa kielletään yrityksiä erityisesti tekemästä sopimuksia tai osallistumasta yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla, se on osoitettu sellaisille taloudellisille yksiköille, jotka muodostuvat aineellisten ja inhimillisten tekijöiden kokonaisuudesta ja jotka voivat olla osallisina tässä määräyksessä tarkoitetussa kilpailunrajoituksessa.

236 Kun tällaisen kilpailusääntöjen rikkomisen on todettu tapahtuneen, on määritettävä se luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka rikkomisajankohtana vastasi yrityksen toiminnasta, jotta tämä voitaisiin saattaa vastuuseen rikkomisesta.

237 Jos kuitenkin rikkomisajankohdan ja sen ajankohdan välillä, jolloin yritys saatetaan siitä vastuuseen, yrityksen toiminnasta vastaava henkilö on oikeudellisesti lakannut olemasta, on ensinnäkin rajattava ne aineelliset ja inhimilliset tekijät, jotka myötävaikuttavat kyseiseen kilpailunrajoitukseen, ja toiseksi henkilö, jolle vastuu toiminnasta on siirtynyt, jotta vältettäisiin se, että yritys voisi välttää vastuun kyseisestä toiminnasta rikkomisajankohtana vastanneen oikeushenkilön olemassaolon päättymisen vuoksi.

238 Kantajan tapauksessa yrityksen toiminnasta rikkomisajankohtana vastuullinen oikeushenkilö oli olemassa päätöksentekoon asti. Komissio on tämän vuoksi perustellusti lukenut rikkomisen sen syyksi.

239 On lisättävä, että Saga Petrokjemin tapaus on erilainen, koska yrityksen toiminnasta rikkomisajankohtana vastuullinen oikeushenkilö on lakannut olemasta fuusioiduttuaan Statoiliin.

240 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, ettei ole tarpeen tässä tapauksessa vastata kysymykseen, mitä tapahtuisi, jos rikkomisen toteuttanut yritys lakkaisi olemasta taloudellisena yksikkönä, joka koostuisi aineellisista ja inhimillisistä tekijöistä, tai minkä yhtiön on vastattava rikkomisesta, jonka on toteuttanut yritys, joka kuuluu yhtiöryhmittymään.

241 Sen väitteen osalta, että kantajan katsotaan vastaavan SIR:n toteuttamista toimista, ilmenee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioinnista, joka koskee komission suorittamaa tosiseikkojen toteamista, että kantajan osalta rikkominen on osoitettu ainoastaan sen oman toiminnan osalta.

242 Lisäksi on huomattava, että komissio on esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että SIR:ää olisi ollut pidettävä itse vastuullisena sen mahdollisesti toteuttamasta rikkomisesta, koska yrityksen toiminnasta rikkomisajankohtana vastuullinen oikeushenkilö on edelleen olemassa, vaikka onkin selvitystilassa, mutta että tarkoituksenmukaisuussyistä komissio ei ole aloittanut menettelyä tätä yritystä vastaan.

243 Väite on tämän vuoksi hylättävä.

Perustelut

244 Kantaja väittää, että päätös rikkoo ETY:n perustamissopimuksen 190 artiklaa, koska siinä ei viitata kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kantaan, joka tämän on tehtäviään koskevien asianmukaisten säännösten mukaan esitettävä kilpailuasioiden pääjohtajalle.

245 Kantaja arvioi, ettei ole syytä puoltaa komission kantaa, jonka mukaan 190 artikla koskee ainoastaan muiden toimielinten kuin päätöksentekoelimen kantaa.

246 Komission mukaan 190 artiklaa ei sovelleta kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kilpailuasiain pääjohtajalle osoittamaan kertomukseen, koska kertomus, joka on peräisin komission virkamieheltä ja esitetään useimmiten suullisesti, kuuluu komission sisäiseen päätöksentekomenettelyyn eikä sitä voida pitää lausuntona eikä ainakaan hankittavana lausuntona.

247 Komission mukaan ETY:n perustamissopimuksen 190 artiklan yksinomaisena tarkoituksena on taata menettelyn asianmukaisuuden valvonta mahdollistamalla tapauksissa, joissa perustamissopimuksessa edellytetään päätöksentekomenettelyssä muiden kuin päätöksen tekevien toimielinten osallistumista, sen tarkastaminen, että tällainen osallistuminen on tosiasiassa tapahtunut.

248 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa ensin, että kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan toimivaltuuksia koskevat asiaan liittyvät säännökset, jotka ovat liitteenä *13. kertomuksessa kilpailupolitiikasta*, ovat seuraavat:

"*2 artikla*

Kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtävänä on varmistaa kuulemisen moitteeton kulku ja siten huolehtia sekä kuulemisen että sitä seuraavan mahdollisen päätöksen puolueettomuudesta. Hän valvoo erityisesti, että kaikki asian kannalta tarpeelliset, myös asianosaisten kannalta epäedulliset tosiseikat, otetaan asianmukaisesti huomioon laadittaessa komission päätösluonnoksia kilpailun alalla. Suorittaessaan tehtäviään kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja valvoo puolustautumisoikeuksien kunnioittamista, ottaen huomioon kilpailusääntöjen tehokkaan soveltamisen tarpeen voimassa olevien säännösten ja määräysten sekä yhteisöjen tuomioistuimen kehittämien periaatteiden mukaisesti.

– –

5 artikla

Kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja tiedottaa kilpailuasioiden pääjohtajalle kuulemistilaisuuden kulusta ja siitä tekemistään johtopäätöksistä. Kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja esittää huomautuksensa menettelyn myöhemmistä vaiheista. Nämä huomautukset voivat muun muassa koskea lisätietojen tarvetta, tiettyjen väitteiden peruuttamista ja täydentävien väitteiden tiedoksi antamista.

6 artikla

Hoitaessaan 2 artiklassa määriteltyjä tehtäviään kuulemismenettelyistä vastaava neuvonantaja voi, jos hän pitää sitä tarpeellisena, esittää huomautuksensa suoraan kilpailuasioista vastaavalle komission jäsenelle silloin kun viimeksi mainitun tehtävänä on laatia alustava päätösluonnos kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevälle neuvoa-antavalle komitealle.

7 artikla

Kilpailuasioista vastaava komission jäsen voi kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan pyynnöstä tarvittaessa tehdä päätöksen tämän laatiman loppuraportin liittämisestä komissiolle esitettyyn päätösluonnokseen, jotta komissio voi tehdä yksittäistä asiaa koskevan päätöksen tietoisena kaikista asiaan liittyvistä tosiseikoista."

249 Kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan tehtäviä koskevista säännöksistä itsestään seuraa, että tämän laatimaa kertomusta ei välttämättä tarvitse toimittaa neuvoa-antavalle komitealle tai komissiolle. Itse asiassa määräystä mainitun kertomuksen toimittamisesta neuvoa-antavalle komitealle ei ole. Vaikka kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan on raportoitava kilpailuasioiden pääjohtajalle (5 artikla), ja vaikka hän voi, jos hän pitää sitä tarpeellisena, esittää huomautuksensa suoraan kilpailuasioista vastaavalle komission jäsenelle (6 artikla), joka voi kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan pyynnöstä tarvittaessa tehdä päätöksen tämän laatiman loppuraportin liittämisestä komissiolle esitettyyn päätösluonnokseen (7 artikla), ei kuitenkaan ole määräystä, joka velvoittaisi kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan, kilpailuasioiden pääjohtajan tai kilpailuasioista vastaavan komission jäsenen toimittamaan kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan kertomuksen komissiolle.

250 Tästä seuraa, että kertomus ei ole lausunto, joka komission olisi päätöksentekoelimenä hankittava.

251 Tämän vuoksi ETY:n perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskeva väite on hylättävä.

Sakko

252 Kantaja väittää, että komissio on rikkonut asetuksen N:o 17 15 artiklaa, koska se ei ole asianmukaisesti ottanut huomioon rikkomuksen vakavuutta ja sen kestoa.

1. *Vanhentumisaika*

253 Kantaja väittää, että toimintaan ennen 5.12.1978 sovelletaan vanhentumista koskevia säännöksiä. Sen mukaan, koska "tosiasiallisia tai epäsuoria yhteyksiä" eri päätöksessä esitettyjen sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen välillä ei ole, on edellä mainittuihin toimiin sovellettava vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26 päivänä marraskuuta 1974 annetussa asetuksessa (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1, jäljempänä asetus N:o 2988/74) säädettyä viiden vuoden vanhentumisaikaa, koska ensimmäinen vanhentumisen keskeyttävä toimenpide on tietojensaantipyyntö, joka toimitettiin kantajalle 5.12.1983.

254 Komissio huomauttaa, että rikkominen, johon Anicin väitetään syyllistyneen, on yksi ainoa rikkominen, joka jatkui marraskuusta 1977 vuoden 1982 loppuun tai 1983 alkuun. Vanhentumisaika ei näin ollut kulunut ensimmäisen vanhentumisajan keskeyttävän toimenpiteen antamispäivänä, toisin sanoen 29.11.1983 päivätyn tietojensaantipyynnön antamisajankohtana.

255 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että koska se on katsonut ettei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut kantajan osallistuneen rikkomiseen vuoden 1978 loppua tai vuoden 1979 alkua edeltävällä ajanjaksolla, ei kantajan väitteellä ole merkitystä.

2. *Rikkomisen kesto*

256 Kantajan mukaan komissio on virheellisesti arvioinut sen rikkomiseen osallistumisen keston arvioidessaan sen alkaneen marraskuussa 1977 ja loppuneen vuoden 1982 lopussa tai vuoden 1983 alussa.

257 Kantaja arvioi lisäksi, että viittaus "vuoden 1982 loppuun – vuoden 1983 alkuun" on liian epätarkka viittaus.

258 Komissio puolestaan väittää arvioineensa asianmukaisesti Anicin rikkomiseen osallistumisen keston ja että ero vuoden 1982 lopun ja vuoden 1983 alun välillä on ainoastaan muutamia päiviä.

259 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että sen rikkomisen osoittamista koskevasta arvioinnista ilmenee, että kantajan osalta todettu rikkominen on kestänyt vähemmän aikaa kuin mitä päätöksessä esitetään, koska toisaalta rikkominen alkoi vuoden 1978 lopusta tai vuoden 1979 alusta eikä suunnilleen marraskuusta 1977, ja toisaalta se päättyi lokakuun 1982 lopussa eikä vuoden 1982 lopussa tai vuoden 1983 alussa.

260 Tämän osalta on tarkennettava, että samasta arvioinnista ilmenee, että vuoden 1982 puolivälistä alkaen kantaja lakkasi osallistumasta polypropeenin tuottajien säännöllisiin kokouksiin sekä niissä saavutettuun yhteisymmärrykseen.

261 Tästä seuraa, että kantajalle määrätyn sakon määrää on vähennettävä.

3. *Rikkomisen vakavuus*

A Kantajan rajallinen osuus

262 Kantaja väittää, että toisin kuin päätöksen 109 kohdassa esitetään, ei ole uskottavaa, että komissio olisi ottanut huomioon eri yritysten osuuden vahvistaessaan jokaiselle näistä määrättävää sakkoa. Vaikka päätöksessä viitataan toistuvasti ehdotuksiin, aloitteisiin ja suunnitelmiin, ei yhtään Anicin aloitetta mainita. Lisäksi komissio on jättänyt ottamatta huomioon sen, että Anic ei osallistunut kokouksiin säännöllisesti, sekä näytön puuttumisen muiden väitteiden kuin kokouksiin osallistumisen osalta. Tämän vuoksi kantajan mukaan sen käyttäytyminen ei ole ollut ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan tahallista rikkomista.

263 Komissio vastaa, että se on ottanut asianmukaisesti huomioon eri yritysten osuuden ja tämän vuoksi "neljälle suurelle" on määrätty huomattavasti suurempia sakkoja. Komissio lisää, ettei kantaja ole osoittanut, millä tavalla sen käyttäytyminen ei ole ollut ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan tahallista rikkomista.

264 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että sen rikkomisen osoittamista koskevasta arvioinnista ilmenee, että komissio on asianmukaisesti osoittanut kantajan osuuden kilpailunrajoituksessa sen ajan osalta, jolloin kantaja oli siinä osallisena, ja että komissio on täten perustellusti huomioinut kantajan osuuden laskiessaan kantajalle määrättävää sakkoa.

265 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että todetuista tosiseikoista ilmenee, kun otetaan huomioon niiden vakavuus – erityisesti mitä tulee tavoitehintojen ja myynnin määrien vahvistamiseen – että kantaja ei ole toiminut harkitsemattomasti tai edes huolimattomasti vaan tahallisesti.

266 Tästä seuraa, että väite on hylättävä.

B Kantajan koko polypropeenimarkkinoilla

267 Kantajan mukaan komissio ei ole asianmukaisesti ottanut huomioon sen kokoa polypropeenimarkkinoilla, erityisesti koska se on arvioinut SIR:n markkinaosuuden kuuluvan Anicille. Päätöksessä ja sen liitteenä olevissa taulukoissa 1 ja 8 komissio on käsitellyt Anicin ja SIR:n markkinaosuuksia yhdessä. Kahden yrityksen sekoittaminen tällä tavalla on virheellistä, koska yritykset kilpailivat keskenään, ja se tekee päätöksen virheelliseksi, koska komission taulukossa 1 esittämät markkinaosuudet olivat perustana sen arvioinnille toisaalta Anicin syyksi luetun rikkomisen vaikutuksista markkinoilla sekä toisaalta sakon määrälle.

268 Komissio vastaa, että vaikka se on esittänyt päätöksessä yhden luvun yhteisesti kahdelle yritykselle mainitsemalla niiden nimet (Anic/SIR), johtuu tämä siitä, että löydetyissä asiakirjoissa tiedot oli esitetty näin. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että komissio olisi katsonut SIR:n markkinaosuudet Anicille kuuluviksi määrittäessään Anicin syyksi luetun rikkomisen mahdollisia vaikutuksia markkinoihin. Sakon määrää määrittäessään komissio otti huomioon vuoden 1982 markkinaosuuden, joka oli ainoastaan Anicin, kun taas SIR:n markkinaosuus oli vähäinen.

269 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että voidakseen arvioida tätä väitettä on tutkittava komission tapaa määrittää kantajalle määrätyn sakon määrää. Komissio on ensinnäkin määrittänyt perusteet niille yrityksille, joille päätös on osoitettu, määrättyjen sakkojen yleisen tason vahvistamiseksi (päätöksen 108 kohta) ja toiseksi määrittänyt perusteet jokaiselle yritykselle määrätyn sakon tasapuoliselle vahvistamiselle (päätöksen 109 kohta).

270 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että päätöksen 108 kohdassa esitetyillä perusteilla perustellaan riittävästi niille yrityksille, joille päätös on osoitettu, määrättyjen sakkojen yleisen tason määrittäminen. Tämän osalta on korostettava erityisesti ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan a, b ja c alakohdan selkeätä rikkomista; tuottajat olivat tietoisia määräyksistä ja ne toimivat tahallisesti ja mahdollisimman salaisesti.

271 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo myös, että päätöksen 109 kohdassa esitetyt neljä perustetta ovat asianmukaisia ja riittäviä jokaiselle yritykselle määrätyn sakon tasapuoliselle määrittämiselle.

272 Tämän osalta on hylättävä kantajan väite, jonka mukaan päätöksen liitteenä olevaa taulukkoa 1 olisi käytetty perustana kantajalle asetetun sakon määrää laskettaessa. Päätöksen 108 tai 109 kohdassa ei viitata Länsi-Euroopan markkinaosuuksiin (tuottajaa kohti). Taulukkoon viitataan ainoastaan päätöksen 8 kohdassa kuvattaessa Länsi-Euroopan polypropeenimarkkinoita.

273 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että määrittäessään kullekin yritykselle määrättävän sakon määrää komissio on viitannut päätöksen 109 kohdassa niiden kokoon yhteisön polypropeenimarkkinoilla mainiten kunkin yrityksen sakon tasapuoliselle määrittämiselle asetettuna perusteena niiden polypropeenitoimitukset yhteisön markkinoille.

274 Vaikka olisi toki ollut toivottavaa, että komissio olisi maininnut päätöksessä luvut, jotka se otti huomioon tämän osalta, ei lukujen mainitsematta jättäminen ole mitenkään tehnyt päätöstä lainvastaiseksi kantajan osalta, koska käsittelyssä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa komissio esitti asianmukaiset luvut, joiden oikeellisuutta kantaja ei kiistänyt.

275 Tästä seuraa, että laskiessaan kantajalle määrättävän sakon määrää komissio on asianmukaisesti ottanut huomioon kantajan koon yhteisön polypropeenimarkkinoilla ja väite on tämän vuoksi hylättävä.

C Rikkomisen vaikutusten huomioiminen

276 Kantaja väittää, että komission olisi pitänyt ottaa huomioon Anicin tosiasiallinen käyttäytyminen markkinoilla niin hintojen kuin määrien osalta, koska tämä käyttäytyminen voidaan selittää riippumatta osallistumisesta sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin.

277 Toissijaisesti kantaja väittää, että sen väitetyllä osallistumisella sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin ei ole ollut vaikutusta kilpailuun tai jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

278 Komissio vastaa, että se on katsonut lieventäväksi seikaksi sen, etteivät hinta-aloitteet yleensä saavuttaneet toivottua tulosta ja muilta osin se viittaa tosiseikkojen toteamiseen sekä rikkomisen vaikutuksia kilpailuun ja jäsenvaltioiden väliseen kauppaan koskevaan arviointiinsa.

279 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio on eritellyt rikkomisen kahdenlaisia vaikutuksia. Ensimmäinen vaikutus on se, että sovittuaan kokouksissa tavoitehinnoista tuottajat neuvoivat myyntiyksiköitään noudattamaan kyseistä hintatasoa; tavoitehinnat olivat näin perustana asiakkaiden kanssa käydyissä hintaneuvotteluissa. Tämän vuoksi komissio päätteli, että tässä tapauksessa näyttö osoittaa, että sopimuksella oli todellakin huomattava vaikutus kilpailuolosuhteisiin (päätöksen 74 kohdan toinen alakohta, viitaten 90 kohtaan). Toinen vaikutus on se, että eri asiakkailta laskutettujen hintojen kehitys verrattuna erityisten hinta-aloitteiden yhteydessä vahvistettuihin tavoitehintoihin vastasi hinta-aloitteen täytäntöönpanosta tehtyjä asiakirjoja, joita löydettiin ICI:stä ja muiden tuottajien tiloista (päätöksen 74 kohdan kuudes alakohta).

280 Komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut ensimmäisen vaikutuksen eri tuottajien antamista hintoja koskevista ohjeista, jotka vastaavat toisiaan sekä kokouksissa vahvistettuja tavoitehintoja, jotka selvästi oli tarkoitettu perustaksi hintaneuvotteluille asiakkaiden kanssa. Se, ettei komissio ole löytänyt kantajan hintoja koskevia ohjeita, ei ole omiaan heikentämään tätä toteamusta, koska komissio ei ole ottanut huomioon sakon yleistä tasoa määrittäessään tietyn yrityksen soveltamakseen väittämää käyttäytymistä vaan sen rikkomisen kokonaisuuden, johon yritys on muiden mukana osallistunut.

281 Toisen vaikutustyypin osalta on todettava, että komissio on päätöksen 108 kohdan viimeisessä alakohdassa esittänyt ottaneensa huomioon rangaistuksen alentamiseksi sen, etteivät hinta-aloitteet yleensä toteutuneet kokonaisuudessaan ja lopulta ettei kiintiöiden tai muiden järjestelyjen noudattamisen varmistamiseksi ollut pakotteita.

282 Koska sakon määrää koskevia päätöksen perusteluja on tarkasteltava päätöksen muiden perustelujen yhteydessä, on todettava, että komissio on perustellusti ottanut huomioon kokonaisuudessaan ensimmäisen vaikutustyypin sekä

huomioinut toisen vaikutustyypin rajatun luonteen. Tämän osalta on todettava, ettei kantaja ole esittänyt, missä määrin toisen vaikutustyypin rajatun luonteen huomioiminen on ollut riittämätöntä sakon määrän vähentämisessä.

283 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että se on jo hylännyt kantajan väitteet, joilla se pyrkii osoittamaan, ettei sillä voinut olla vaikutusta markkinoihin tai jäsenvaltioiden väliseen kauppaan johtuen sen pienestä koosta polypropeenimarkkinoilla.

284 Tästä seuraa, että kantajan väite on hylättävä.

D Markkinoiden tappiollisen tilanteen huomioon ottaminen

285 Kantajan mukaan sille määrätty sakko on paljon suurempi kuin komission määräämät sakot 8.8.1984 tekemässään päätöksessä Zinc Producer Group (EYVL L 220, s. 27), jossa se on ottanut huomioon alan vaikean tilanteen. Kantaja päättelee tästä, että tässä tapauksessa komissio ei ole ottanut huomioon kriisitilannetta, johon polypropeenin tuottajat olivat joutuneet.

286 Kantaja väittää vielä, että sakko on liiallinen myös suhteessa komission 23.11.1984 tekemään päätökseen Peroksidit (EYVL L 35, s. 1), koska ensinnäkin kyseiset yritykset eivät kyseisenä ajankohtana olleet minkäänlaisessa kriisitilanteessa ja koska ainoa tarkoitus käyttäytymiselle, josta komissio niitä syytti, oli saavuttaa lisää voittoa ja toiseksi, koska niille määrättiin huomattavasti vähäisempiä sakkoja, vaikka päätös tehtiin sen jälkeen kun komissio oli koventanut sakkopolitiikkaansa.

287 Komissio esittää toimineensa asianmukaisen politiikkansa mukaisesti sekä yhteisöjen tuomioistuimen sakkojen osalta esittämien periaatteiden mukaisesti määrätessään seuraamuksia tässä tapauksessa. Komissio korostaa, että vuodesta 1979 alkaen se on noudattanut johdonmukaisesti kilpailusääntöjä lujittavaa politiikkaa määräämällä suurempia sakkoja, erityisesti sellaisten rikkomisten osalta, jotka on kilpailuoikeuden kannalta tosiasiallisesti osoitettu, sekä erityisen vakavien rikkomisten osalta, kuten tässä tapauksessa, erityisesti lisätakseen seuraamusten varoittavaa vaikutusta. Yhteisöjen tuomioistuin on hyväksynyt tämän politiikan (yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique Diffusion Français SA ym. v. komissio (ns. Pioneer-tapaus), tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 106–109 kohta), sekä todennut useaan otteeseen, että seuraamusten määräämisessä on arvioitava monenlaisten tekijöiden kokonaisuutta (edellä mainitut yhdistetyt asiat 100/80–103/80,

tuomio 7.6.1983, 120 kohta; yhdistetyt asiat 96/82–102/82, 104/82, 105/82, 108/82 ja 110/82, IAZ International Belgium NV ym. v. komissio, tuomio 8.11.1983, Kok. 1983, s. 3369, 52 kohta).

288 Komissio toteaa olevansa erityisen pätevä tekemään tällaista arviointia, eikä tätä sen mukaan voida kumota kuin tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja koskevien merkittävien virheiden osalta. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut, että komission päätökset seuraamusten määrästä voivat vaihdella tapauskohtaisesti, vaikka kyseisissä tapauksissa olisi samankaltainen tilanne (yhdistetyt asiat 32/78, 36/78–82/78, BMW Belgia v. komissio, tuomio 12.7.1979, Kok. 1979, s. 2435, 53 kohta ja edellä mainittu asia 322/81, tuomio 9.11.1983, 111 kohta ja sitä seuraavat kohdat)

289 Komissio korostaa lopuksi, että se hyväksyi lieventävänä asianhaarana sakkoja määritettäessä sen, että kyseiset yritykset olivat kärsineet merkittäviä tappioita polypropeenialalla pitkän ajanjakson aikana (päätöksen 108 kohta), vaikka se onkin sitä mieltä, ettei se ole velvollinen ottamaan huomioon alan epäsuotuisaa taloudellista tilannetta kilpailusääntöjen rikkomisesta määrättävän sakon määrää vahvistaessaan.

290 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että toisin kuin kantaja väittää, komissio on esittänyt selvästi päätöksen 108 kohdan viimeisessä alakohdassa ottaneensa huomioon sen, että yritykset ovat kärsineet merkittäviä tappioita polypropeenialalla pitkän ajanjakson aikana, mistä ilmenee, että komissio on ottanut huomioon sekä tappiot että alan taloudellisesti epäsuotuisan tilanteen (edellä mainittu asia 322/81, tuomio 9.11.1983, 111 kohta ja sitä seuraavat kohdat) määrittäessään, ottaen huomioon myös 108 kohdassa esitetyt edellytykset, rikkomiseen syyllistyneille yrityksille määrättävän sakon yleistä tasoa.

291 Lisäksi se, että komissio on aiemmissa tapauksissa katsonut, että tosiasiallisten seikkojen osalta oli otettava huomioon kyseisen taloudellisen alan kriisitilanne, ei velvoita komissiota ottamaan samalla tavoin huomioon tilannetta tässä tapauksessa, koska on osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla, että yritykset, joille päätös on osoitettu, ovat erityisen vakavalla tavalla rikkoneet ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa.

292 Tästä seuraa, että väite on hylättävä.

E Aiempien rikkomisten puuttuminen

293 Kantaja valittaa, ettei komissio ole ottanut huomioon sitä, ettei Anicia, päinvastoin kuin muita tuottajia, koskaan aiemmin ole syytetty yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta.

294 Komissio huomauttaa, ettei se ole oikeudellisesti velvollinen määräämään korkeampia sakkoja yrityksille, joita on aiemmin syytetty kilpailusääntöjen rikkomisesta.

295 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan sitä, että komissio on aiemmin todennut yrityksen rikkoneen kilpailusääntöjä ja määrännyt sille seuraamuksia tämän vuoksi, voidaan pitää raskauttavana seikkana yritystä vastaan, mutta aiemman rikkomisen puuttuminen ei ole sellainen erityinen seikka, joka komission olisi otettava huomioon lieventävänä asianhaarana, varsinkaan kun tässä tapauksessa kyseessä on erityisen selkeä ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen.

296 Tästä seuraa, että väite on hylättävä.

F Sopimus tai yhdenmukaistettu menettelytapa

297 Kantaja esittää, että sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteiden ero on olennainen sekä ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta seuraavan vastuun laadun että vastuun asteen kannalta, koska yhdenmukaistetun menettelytavan osalta ei ole näyttöä salaisista sopimuksista.

298 Komissio puolestaan ei myönnä, että käsitteissä olisi eroa vastuun asteen tasolla.

299 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että sen rikkomisen osoittamista koskevasta arvioinnista ilmenee, että komissio on perustellusti määritellyt todetun rikkomisen sekä "sopimukseksi että yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi", koska todetuista tosiseikoista ilmenee, että tehdyt sopimukset ja todetut yhdenmukaistetut menettelytavat olivat osa yleistä suunnitelmaa, johon kantaja oli liittynyt osallistumalla sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Tästä seuraa, että komissio on käyttänyt asianmukaista rikkomisen määrittelyä perustana laskiessaan kantajalle määrättävää sakkoa.

300 Tästä seuraa, ettei väitettä voida hyväksyä.

301 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että kantajalle määrätty sakko on kantajan osalta todettua yhteisön kilpailusääntöjen vastaista rikkomista vastaava, mutta sitä on vähennettävä rikkomisen lyhyemmän keston vuoksi.

302 Tämän osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa ensiksi, että rikkomisen kesto on vähentynyt neljällätoista kuukaudella 62:sta, koska komissio ei ole osoittanut kantajan osallistuneen rikkomiseen ajanjaksolla suunnilleen marraskuusta 1977 vuoden 1978 loppuun tai vuoden 1979 alkuun. Komissio on kuitenkin jo sakon määrää määrittäessään ottanut huomioon, ettei rikkomisen soveltamismekanismi kokonaisuudessaan alkanut toimia kuin vuoden 1979 alussa (päätöksen 105 kohdan viimeinen alakohta).

303 Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että rikkomisen kesto on vähentynyt kahdella kuukaudella, koska rikkomista ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoitettu ajanjaksolla lokakuun 1982 lopusta vuoden 1982 loppuun tai vuoden 1983 alkuun. Tämän osalta on muistettava rikkomisen erityinen vakavuus näiden kahden kuukauden aikana.

304 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa kolmanneksi, että vuoden 1982 puolivälin jälkeen, lukuun ottamatta kantajan lokakuun 1982 lopussa ICI:lle esittämiä toivomuksia myynnin määrien osalta vuoden 1983 ensimmäiselle neljännesvuodelle, ei komissio ole osoittanut kantajan osallistuneen rikkomiseen liittyviin tekijöihin.

305 Neljänneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, ettei kantaja ole osallistunut hinta-aloitteiden täytäntöönpanon helpottamiseksi tarkoitettuihin toimenpiteisiin, ei edes vuoden 1982 puoliväliä edeltävän ajanjakson aikana toteutettuihin toimenpiteisiin.

306 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että kantajalle määrättävää sakkoa on vähennettävä 40 prosenttia.

Oikeudenkäyntikulut

307 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Yhteisöjen ensim-

mäisen oikeusasteen tuomioistuin voi kuitenkin saman artiklan 3 kohdan mukaan määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on osittain hyväksytty ja koska molemmat asianosaiset ovat vaatineet vastapuolta korvaamaan oikeudenkäyntikulut, on molempien asianosaisten vastattava omista kuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(ensimmäinen jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Kumotaan komission 23.4.1986 tekemän päätöksen (IV/31.149 – Polypropeeni, EYVL L 230, s. 1) 1 artikla, niiltä osin kuin siinä todetaan Anicin osallistuneen**

   - **rikkomiseen ennen vuoden 1978 loppua tai vuoden 1979 alkua ja lokakuun 1982 lopun jälkeen;**

   - **polypropeenin tuottajien säännöllisten kokousten järjestelmään, hinta-aloitteisiin sekä kuukausittaisen myynnin rajoittamiseen aiemman ajanjakson mukaisesti vuoden 1982 puolivälin jälkeen;**

   - **hinta-aloitteiden täytäntöönpanon helpottamiseksi tarkoitettuihin toimenpiteisiin.**

2) **Kantajalle päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 450 000 ecua eli 662 215 500 ITL.**

3) **Kanne hylätään muilta osin.**

4) **Asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.**

Cruz Vilaça Schintgen

Edward Kirschner Lenaerts

Julistettiin Luxemburgissa 17 päivänä joulukuuta 1991.

H. Jung
kirjaaja

J. L. Cruz Vilaça
ensimmäisen jaoston puheenjohtaja